



Hogeschool Rotterdam

Fiscaal Recht en Economie

Beperkte opleidingsbeoordeling

Inleiding

Dit visitatierapport bevat de beoordeling van de bestaande hbo-bacheloropleiding Fiscaal Recht en Economie van Hogeschool Rotterdam. De beoordeling is uitgevoerd door een visitatiepanel dat door NQA in opdracht van en in overleg met Hogeschool Rotterdam is samengesteld. Het panel is voorafgaand aan de visitatie goedgekeurd door de NVAO. Het rapport beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel. Het is opgesteld conform het *Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling* van de NVAO (22 november 2011) en het *NQA Protocol 2013 voor de beperkte opleidingsbeoordeling*.

De visitatie heeft plaatsgevonden op 10 en 11 september 2013.

Het visitatiepanel bestond uit:

De heer drs. G.A. Bladder (voorzitter, domeindeskundige)

De heer mr. A.P. Sietzema (domeindeskundige)

De heer drs. P.B.J. Cornelissen (domeindeskundige)

De heer G. Bron (studentlid)

De heer drs. ing A.G.M. Horrevorts, auditor van NQA, trad op als secretaris van het panel.

Bij de aanvraag werd door de instelling een kritische reflectie aangeboden die naar vorm en inhoud voldeed aan de eisen van het desbetreffende beoordelingskader van de NVAO en aan de eisen van het *NQA Protocol 2013*.

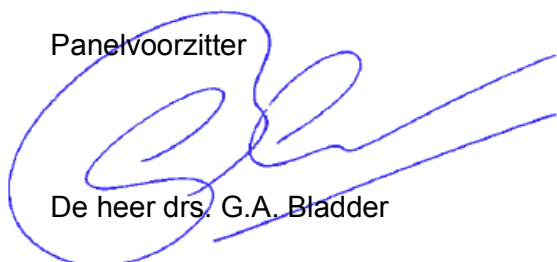
Het panel heeft de kritische reflectie bestudeerd en een bezoek aan de opleiding gebracht. De kritische reflectie en alle overige (mondeling en schriftelijk) verstrekte informatie hebben het visitatiepanel in staat gesteld om tot een weloverwogen oordeel te komen.

Het panel heeft zijn oordeel over standaard 3 tijdens het visitatiebezoek van 11 september 2013 opgeschort. Om een afgewogen oordeel te kunnen geven over standaard 3 heeft het panel nog tien extra eindwerkstukken opgevraagd van studenten die in juli en augustus 2013 zijn afgestudeerd. Op basis van de aanvullende informatie heeft het panel zijn oordeel over standaard 3 en de opleiding als geheel kunnen afronden.

Het visitatiepanel verklaart dat de beoordeling van de opleiding in onafhankelijkheid heeft plaatsgevonden.

Utrecht, 2 december 2013

Panelvoorzitter



De heer drs. G.A. Bladder

Panelsecretaris



Drs. ing A.G.M. Horrevorts

Samenvatting

De hbo-bacheloropleiding Fiscaal Recht en Economie (FRE) van Hogeschool Rotterdam leidt studenten op tot hbo-fiscalist. De hbo-fiscalist speelt een rol bij het indienen en controleren van belastingaangiften, geeft adviezen en vertaalt jaarrekeningen naar aangiften. Het visitatiepanel beoordeelt de kwaliteit van de hbo-opleiding Fiscaal Recht en Economie van de Hogeschool Rotterdam als **voldoende**.

Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties

De opleiding heeft de eindkwalificaties afgestemd op de opleidingscompetenties zoals die in het Landelijk Opleidingsoverleg FRE zijn vastgesteld. Ter vergroting van de internationale herkenbaarheid van het opleidingsdiploma en de opleidingsgraad van de economische opleidingen heeft de opleiding FRE de overstap gemaakt van het domein Economics naar Business Administration (BBA).

De Rotterdamse FRE opleiding heeft vier thema's (accenten) benoemd die in het curriculum van de Rotterdamse FRE-opleiding zijn verwerkt. De thema's zijn:

1. Sterke binding met de beroepspraktijk;
2. Internationalisering;
3. Ethisch normbesef en duurzaam handelen;
4. Douane.

In het *Rotterdams Opleidingsprofiel Fiscaal Recht en Economie*, zijn deze nader beschreven.

De opleiding heeft de relatie van de opleidingscompetenties met de internationale standaard voor het bachelorniveau (Dublin descriptoren) uitgewerkt in niveau indicatoren. In de eindkwalificaties komt de oriëntatie op het beroep van een hbo-fiscalist duidelijk tot uiting. Het beroepenveld is betrokken bij de formulering van de eindkwalificaties en bij de invulling van het curriculum.

Het panel beoordeelt standaard 1 met het oordeel **goed**.

Standaard 2 Onderwijsleeromgeving

De onderwijsleeromgeving van de opleiding vertoont samenhang. De curriculumcommissie, examencommissie, toetscommissie, opleidingscommissie en beroepenveldcommissie werken effectief samen. Het resultaat is dat het curriculum zodanig is vormgegeven dat de inhoud en het niveau van het onderwijsprogramma zijn afgestemd op de eindkwalificaties. Studenten volgen een programma dat hen in staat stelt om na afstuderen te starten als een beginnend fiscalist op hbo-niveau.

Op onderdelen zoals de onderzoeksleerlijn, Praktijkgestuurde leerlijn, en de afstemming van de Body of Knowledge and Skills van FRE op de BBA standaard, is de opleiding bezig het programma door te ontwikkelen en te verbeteren. Zo wordt de onderzoekslijn nog verder uitgewerkt. Vanaf studiejaar 2013-2014 maakt de opleiding gebruik van de methode 'Praktijkgericht juridisch onderzoek'.

De aansluiting van het programma op de instroom is een aandachtspunt. Er vallen veel studenten uit in het eerste jaar. De opleiding heeft maatregelen genomen om de binding met de student te versterken. Zo probeert de opleiding middels intakegesprekken de uitval te verminderen door voorlichting en advisering aan aankomende studenten. In de propedeuse ligt de nadruk op oriëntatie, selectie en intensieve begeleiding via studieloopbaancoaching. De opleiding is praktijkgericht. Zij maakt in het onderwijs gebruik van praktijkcases, die samen met het beroepenveld zijn ontwikkeld. De fiscaal juridische invalshoek is in alle programmaonderdelen herkenbaar aanwezig.

Het docententeam toont betrokkenheid en deskundigheid op het gebied van fiscaal juridische zaken. De kwaliteit van de opleidingsspecifieke voorzieningen is naar behoren. Het panel is positief over de wijze waarop de opleiding de kwaliteit bewaakt en is ook positief over de ontwikkelingen die de opleiding heeft ingezet.

Het panel komt tot het oordeel **voldoende**. De opleiding heeft zeker de potentie om zich door te ontwikkelen naar het oordeel goed.

Standaard 3 Toetsing en gerealiseerde resultaten

De opleiding heeft de afgelopen drie jaar een goed doordacht toetsbouwwerk ontwikkeld. Het toetsbeleid wordt nu in de praktijk uitgevoerd, getest en zo nodig bijgesteld. Het toetsbeleid zal in de praktijk zijn uiteindelijke betekenis krijgen door discussies over de cesuur, interpretatie en weging van criteria. Het panel heeft afstudeerdossiers gezien die beoordeeld zijn aan de hand van beoordelingscriteria uit 2011, 2012 en 2013. De opleiding heeft in deze periode de beoordeling van het eindniveau bijgesteld en de afstudeerprocedure aangescherpt door het formuleren van Rubrics (beoordelingscriteria). Om een compleet beeld te krijgen van de beoordelingspraktijk en de ontwikkelingen daarin, heeft het panel besloten zijn oordeel over het eindniveau van de opleiding FRE mede te baseren op de laatste lichte studenten die is afgestudeerd in juli en augustus 2013. Het panel heeft daartoe vijftwintig eindwerkstukken beoordeeld. Het panel stelt vast dat de opleiding in de periode 2011 - 2013 de onderzoeksvaardigheden naar een hoger niveau heeft getild. De nieuwe beoordelingsprocedure is significant beter dan de oude. Het hele proces van afstuderen wordt beter gevolgd. Door het aangepaste voortraject kan de opleiding de student sneller bijsturen als dat nodig is. Het panel stelt vast dat de opleiding het beoordelingstraject heeft verbeterd. Naar het oordeel van het panel wordt het eindniveau (bachelorniveau) in voldoende mate aangetoond.

Het panel komt tot het oordeel **voldoende** voor standaard 3

Inhoudsopgave

1	Basisgegevens van de opleiding	9
2	Beoordeling	11
	Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties	11
	Standaard 2 Onderwijsleeromgeving	13
	Standaard 3 Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties	20
3	Eindoordeel over de opleiding	25
4	Aanbevelingen	27
5	Bijlagen	29
	Bijlage 1: Eindkwalificaties/ afstudeercompetenties opleiding	31
	Bijlage 2: Overzicht opleidingsprogramma	33
	Bijlage 3: Deskundigheden leden visitatiepanel en secretaris	41
	Bijlage 4: Bezoekprogramma	45
	Bijlage 5: Ter inzage gelegde documenten / bestudeerde documenten	47
	Bijlage 6: Overzicht bestudeerde afstudeerwerken	53
	Bijlage 7: Verklaring van volledigheid en correctheid	55

1 Basisgegevens van de opleiding

Administratieve gegevens van de opleiding

1. Naam opleiding in CROHO	Fiscaal Recht en Economie
2. Registratienummer opleiding in CROHO	34140
3. Oriëntatie en niveau	Hbo-bachelor
4. Aantal studiepunten	240 EC
5. Afstudeerrichting(en)	N.v.t.
6. Variant(en)	Voltijd
7. Locatie(s)	Rotterdam
8. AD-programma	N.v.t.
9. Registratienummer AD in CROHO	N.v.t.
10. Jaar vorige visitatie en datum besluit NVAO	Vorige visitatie: 4 oktober 2007 Besluit NVAO: 15 juli 2008
11. Code of conduct	Ondertekend

Administratieve gegevens van de instelling

12. Naam instelling	Hogeschool Rotterdam
13. Status instelling	Bekostigd
14. Resultaat instellingstoets kwaliteitszorg	Positief

Kwantitatieve gegevens over de opleiding

Kwantitatieve gegevens

Tabel 1: Uitval uit het eerste jaar¹

Definitie: het aandeel van het totaal aantal bachelorstudenten (eerstejaars ho) dat na één jaar niet meer bij de opleiding staat ingeschreven, zo mogelijk voor de laatste zes cohorten.

Studiejaar	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Uitval propedeuse	19,4%	38,7%	33,8%	32,5%	30,6%	43,9%	56,5%

Tabel 2: Uitval uit de bachelor:

Definitie: het aandeel van bachelorstudenten dat zich na het eerste studiejaar opnieuw bij de opleiding inschrijft (herinschrijvers) en dat in de nominale studieduur zonder het diploma te hebben behaald alsnog uitvalt uit de opleiding, zo mogelijk voor de laatste drie cohorten.

Studiejaar	2006	2007	2008	2009
Uitval bachelor	13,0%	11,5%	14,7%	15,9%

Tabel 3: Rendement:

Definitie: het aandeel van de bachelorstudenten dat zich na het eerste studiejaar opnieuw bij de opleiding inschrijft (herinschrijvers) en dat het bachelordiploma haalt in de nominale studieduur + één jaar, zo mogelijk voor de laatste drie cohorten.

Studiejaar	2005	2006	2007
Rendement opleiding	65,0%	37,5%	42%

Tabel 4: Docentkwaliteit:

Definitie: het aandeel docenten (OP) met een master en het aandeel docenten met een doctoraat in het totaal aantal docenten (OP).

Graad	MA	Doctoraat
Percentage	75%	0%

Tabel 5: Student-docentratio:

Definitie: de verhouding tussen het totaal aantal ingeschreven studenten en het totaal aantal fte's aan onderwijzend personeel van de opleiding in het meest recente studiejaar.

Ratio	26:1
-------	------

Tabel 6: Contacturen:

Het gemiddeld aantal klokuren per week aan geprogrammeerde contacturen, voor ieder jaar van de opleiding

Studiejaar	1	2	3	4
Contacturen ¹	18,7	18,1	13,0	9,6
Contacturen ²	14,2	13,8	9,9	7,3

¹ Gebaseerd op 32 lesweken (8 lesweken per onderwijsblok).

² Gebaseerd op 42 lesweken zoals door NVAO wordt gesuggereerd.

2 Beoordeling

Het visitatiepanel beschrijft hieronder per standaard van het NVAO beoordelingskader de bevindingen, overwegingen en conclusies. Het eindoordeel over de opleiding volgt in hoofdstuk 3.

Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties

De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Bevindingen

De opleiding heeft de eindkwalificaties beschreven in het *Rotterdams Opleidingsprofiel Fiscaal Recht en Economie*, Roelof, M. en Yaltes, A. (2011) In bijlage 1 van dit visitatierapport zijn de eindkwalificaties opgenomen. De opleiding gaat uit van de opleidingscompetenties zoals die door het Landelijk Overleg Opleidingen Fiscaal Recht & Economie zijn opgesteld. Het competentieprofiel is vastgelegd in en *De HBO (bachelor)-fiscalist Beroeps- en Opleidingsprofiel voor de HBO (bachelor)-opleiding Fiscaal Recht en Economie Landelijk Overleg Fiscaal Recht en Economie (LOFRE), 2011 - 2012*. Ter vergroting van de internationale herkenbaarheid van het opleidingsdiploma en de opleidingsgraad van de economische opleidingen heeft de opleiding FRE de overstap gemaakt van het domein Economics naar Business Administration. De overstap van het domein Economics naar Business Administration heeft geleid tot een behoefte aan een hernieuwd beroeps- en opleidingsprofiel en Body of Knowledge and Skills (BoKS). In het LOFRE is besloten een meer specifiek BoKS-begrippenkader te ontwikkelen dat door de fiscaal-economische opleidingen gebruikt gaat worden.

De landelijk vastgestelde beroeps- en opleidingscompetenties zijn onderverdeeld naar de specifieke werkzaamheden die een hbo-fiscalist in de praktijk uitvoert. Het beroepsprofiel bevat een aantal competenties die de onderzoeksvaardigheden, de professionaliteit en het verantwoord handelen van de hbo-fiscalist beschrijven.

De tien landelijk vastgestelde beroeps- en opleidingscompetenties zijn:

1. Werkzaamheden met betrekking tot aangifte;
2. Controlewerkzaamheden;
3. Informeren op fiscaal terrein;
4. Werkzaamheden met betrekking tot fiscaal-juridisch en financieel advies;
5. Vertegenwoordigen op fiscaal terrein;
6. Onderzoeksvaardigheden;
7. Persoonlijke ontwikkeling;

8. Sociaal-communicatieve bekwaamheid;
9. Ethisch normbesef;
10. Besef van maatschappelijke verantwoordelijkheid.

De eindkwalificaties van de opleiding zijn identiek aan de beroepscompetenties die in het beroeps- en opleidingsprofiel (BOPFRE) zijn opgenomen. De tien eindkwalificaties zijn een nadere uitwerking van de vier basiscompetenties van het domein van de Bachelor of Business Administration (BBA-standaard). Ook zijn de Dublin descriptoren in de tien eindkwalificaties verwerkt. De opleiding heeft de competenties nader uitgewerkt in rubrics. Deze rubrics zijn verwerkt in de beoordelingsformulieren van de afstudeerfase (*Beoordelingsformulier Afstudeertraject*) en zijn in termen van het bachelorniveau (Dublin descriptoren) beschreven. In 2012 zijn deze prestatie-indicatoren in samenspraak met examinatoren en het beroepenveld van de opleiding tot stand gekomen

De student FRE wordt opgeleid tot hbo-fiscalist. De hbo-fiscalist speelt een rol bij het indienen en controleren van belastingaangiftes, geeft adviezen en vertaalt jaarrekeningen naar aangiftes. De opleiding onderhoudt contacten met een netwerk van advieskantoren en bedrijven uit de omgeving en werkt samen met deze zogenoemde keynote partners die behoren tot de voornaamste afnemers van de afgestudeerden van de opleiding. De beroepenveldcommissie (BVC) van de opleiding is betrokken bij het actueel houden van de eindkwalificaties. De BVC bestaat uit vertegenwoordigers van de keynote partners, te weten: de Belastingdienst, de grote belastingadvieskantoren en de kleine SRA-kantoren (Samenwerkende Registeraccountants en Accountants-Administratieconsulenten).

De opleiding heeft het Kenniscentrum Innovatief Ondernemerschap gevraagd samen met de opleiding te onderzoeken in welke mate de rol van de hbo-fiscalist verandert. Er zijn signalen dat de hbo-fiscalist meer en meer de rol gaat vervullen van fiscaal bedrijfskundige. Er wordt steeds meer een beroep gedaan op zijn vaardigheden om (verander)processen te initiëren en te bewaken. De hbo-fiscalist wordt een bedrijfsadviseur die meedenkt met zijn cliënten. Tevens ziet de opleiding andere ontwikkelingen in het fiscale beroepenveld die consequenties hebben voor wat een hbo-fiscalist moet kunnen en kennen. Dat zijn bijvoorbeeld: het fenomeen *Horizontaal Toezicht* en outsourcing van compliance werkzaamheden naar India. Het onderzoek zal antwoord moeten geven op de vraag of bovenstaande ontwikkelingen moeten leiden tot aanpassing van de eindkwalificaties en het onderwijsprogramma.

In het *Rotterdams Opleidingsprofiel Fiscaal Recht en Economie* beschrijft de opleiding de bijzondere accenten die de opleiding heeft aangebracht in het curriculum:

1. Sterke binding met de beroepspraktijk;
2. Internationalisering;
3. Ethisch normbesef en duurzaam handelen;
4. Douane (zie standaard 2).

Internationale benchmark

De opleiding heeft een vergelijking gemaakt met vier buitenlandse partneruniversiteiten in België, Duitsland, Italië en Engeland. Daaruit blijkt dat FRE zich onderscheidt door een sterke band met het beroepenveld. Het beroepenveld is betrokken bij de inrichting van het curriculum en de invulling van de praktijkgestuurde leerlijn.

Academische universiteiten betrekken het fiscale beroepenveld relatief weinig of minder structureel bij de totstandkoming van het curriculum. Leerpunten uit de internationale benchmark zijn voor FRE: faciliteren van docentstages en versterken van het alumnibeleid.

Overwegingen en conclusie

Het panel stelt vast dat de opleiding de eindkwalificaties één op één heeft overgenomen van de landelijke opleidingscompetenties zoals die in het Landelijk Opleidingsoverleg FRE zijn vastgesteld. Het panel realiseert zich dat de HBO-fiscalist een 'smal' beroep is. Het overnemen van de landelijke competenties is dan ook logisch. In het BOPFRE zijn overigens de competenties nader toegelicht.

De opleiding heeft vier thema's (accenten) benoemd die in het curriculum van de Rotterdamse FRE-opleiding zijn verwerkt (profilering). In het *Rotterdams Opleidingsprofiel Fiscaal Recht en Economie*, zijn deze nader beschreven.

De opleiding heeft de relatie van de opleidingscompetenties met de internationale standaard voor het bachelorniveau (Dublin descriptoren) uitgewerkt in rubrics (niveau indicatoren). In de eindkwalificaties komt de oriëntatie op het beroep van een hbo-fiscalist duidelijk tot uiting.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **goed**.

Standaard 2 Onderwijsleeromgeving

Het programma, het personeel en de opleidingsspecifieke voorzieningen maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Bevindingen

Inhoud van het programma

- Relatie tussen de beoogde eindkwalificaties en de inhoud van het programma
De opleiding toont, aldus het panel, in het *Toetsplan FRE 2012-2013* aan dat de opleidingscompetenties gekoppeld zijn aan de cursussen. Voor elk jaar is in een schema weergegeven in welke cursus de competenties op welk niveau aan bod komen (competentiedekkingsmatrix). De curriculumcommissie van de opleiding bewaakt dat de eindkwalificaties (standaard 1) in het curriculum op een voldoende niveau aan bod komen. De examencommissie bewaakt het eindniveau van de opleiding. Zij ziet er op toe waar en hoe de eindkwalificaties in het curriculum worden getoetst. In het *Toetsplan* is dit inzichtelijk gemaakt.

Het panel heeft cursusbeschrijvingen ingezien en stelt vast dat daarin de inhoud van de cursus is uitgewerkt in leerdoelen. Ook wordt in de cursusbeschrijvingen aangegeven op welk (beheers-) niveau de opleidingscompetenties worden afgetoetst. De beheersniveaus zijn vastgelegd in een set van prestatie-indicatoren. Voor elke competentie zijn prestatie-indicatoren beschreven. Het panel stelt vast dat de opleiding op een systematische wijze het programma koppelt aan de eindkwalificaties qua inhoud en niveau (zie ook standaard 3 systeem van toetsen).

Studenten met wie het panel sprak zijn tevreden over de wijze waarop zij geïnformeerd worden over de inhoud van het programma. Ook in de NSE beoordelen de studenten dit met een ruime voldoende.

De opleiding biedt de onderwijseenheden aan aan de hand van het model van de *'business life cycle'* (start, ontwikkeling, groei, stabilisatie en stagnatie van een onderneming). In elk studiejaar staat een fase uit de *'business life cycle'* centraal en wordt ingegaan op de fiscaal-juridische consequenties van één en ander.

De Rotterdamse inkleuring van het curriculum (sterke binding met de beroepspraktijk, internationalisering, ethisch normbesef, duurzaam handelen en de douane-praktijk) komt als volgt in het programma terug. De opleiding FRE van Hogeschool Rotterdam kent een praktijkgestuurde leerlijn (PGL). De HUBA-stage (Hulp Bij Aangifte), de derdejaars stage en het verplicht afstuderen binnen het beroepenveld zijn hier voorbeelden van. In de PGL ontwikkelt de opleiding met de keynote partners beroepsechte projecten, zoals de HT-pilot¹ met Zorgcentrale Midden-Holland, het project Consolidatie dat in samenwerking met E&Y is ontwikkeld en wordt uitgevoerd en het project Douane (samen met de Douane verzorgd). De opleiding is bezig de PGL en de beroepsechte projecten in de vorm van 'co-creatie' met het fiscale beroepenveld verder vorm te geven.

De opleiding FRE kent een verplichte internationaliseringsactiviteit in het curriculum, namelijk de International Tax Week. Daarnaast besteedt de opleiding aandacht aan Engelstalige communicatievaardigheden. Voorbeelden zijn het integreren van Engelse taalvaardigheden in de praktijkgestuurde leerlijn en het verzorgen van Cambridge English courses voor het docentencorps. Ethisch normbesef en duurzaam handelen komt aan bod in de leerlijn ethiek en duurzaamheid.

De douane is sterk vertegenwoordigd in Rotterdam. Het project *Douane* heeft een vaste plek in het curriculum. De Douane en de afdeling Douane van PwC verzorgen daarvoor een vijftal gastcolleges.

- Kennis en kunde

Het beroep van fiscalist is kennisintensief en is sterk gericht op kwantitatieve vaardigheden. Communicatieve vaardigheden en professionele houdingsaspecten, zoals een kritische en onderzoekende houding spelen een grote rol in de dagelijkse fiscale beroepspraktijk. De opleiding biedt, aldus het panel, een goede mix aan van theoretische en praktische onderwijseenheden.

¹ Horizontaal Toezicht

Zo komen praktische vaardigheden en theoretische kennis naar voren in de Praktijkgestuurde leerlijn (PGL) en de theoretische modulen die als ondersteuning gegeven worden rondom projecten.

Vakliteratuur is aldus het panel naar behoren en van voldoende niveau. De opleiding is geabonneerd op een databank van één van de gespecialiseerde fiscale uitgeverijen. Deze databank bevat recente jurisprudentie, artikelen, besluiten en standaard boekwerken die als verplichte of aanbevolen literatuur voorgeschreven worden in de cursussen.

Onderzoeksvaardigheden komen aan bod in de onderzoeksleerlijn. Studenten leren methodisch en planmatig te werken aan een onderzoek. In het afstudeertraject moeten studenten een praktijkgericht onderzoek uitvoeren.

In dat kader zijn afstudeerexaminateurs door de Radboud Universiteit getraind (cursus onderzoeksvaardigheden). Ook zijn externe leden in de afstudeercommissie FRE getraind in het beoordelen van afstudeerwerken.

De opleiding is bezig de onderwijseenheden van de onderzoeksleerlijn verder op elkaar af te stemmen. Vanaf studiejaar 2013-2014 maakt de opleiding gebruik van de methode 'Praktijkgericht juridisch onderzoek' (G. van Schaaijk, Praktijkgericht juridisch onderzoek, 2011). De afstudeerhandleiding is aan deze methode aangepast.

De opleiding vergelijkt haar onderwijsprogramma en eindkwalificaties regelmatig met collega FRE-opleidingen binnen het LOFRE. Bij de HAN en Saxion hebben wederzijdse bezoeken plaatsgevonden met als doel onderwijsprogramma's onderling te vergelijken. De opleiding van de HAN en de HR vertonen, aldus de opleiding, veel overeenkomsten. Saxion biedt FRE uitsluitend in de hoofdfase aan. In het kader van de International Tax Week werken een achttal Europese partneruniversiteiten jaarlijks samen.

Vormgeving van het programma

- Didactisch concept en werkvormen

Uitgangspunt van de opleiding is een goed pedagogisch-didactisch klimaat te scheppen waarin studenten gemotiveerd worden om te leren. Daartoe gaat de opleiding een binding aan met studenten, docenten en het werkveld. Onder 'binding' verstaat de opleiding: het creëren van een duurzame relatie met studenten, docenten en beroepenveld maar ook tussen de partners onderling. De opleiding heeft dit principe als volgt uitgewerkt in het onderwijsprogramma. De opleiding FRE biedt het onderwijs aan in cursussen, verdeeld over zestien periodes van tien weken. In elke periode staat een thema uit de 'business life cycle' centraal. Kennis en vaardigheden opgedaan in de kennis- en studentgestuurde leerlijnen worden toegepast in de praktijkgestuurde leerlijn. De opleiding heeft in het *Rotterdams Opleidingsprofiel FRE* dit Rotterdamse onderwijsmodel (ROM) nader beschreven. Ook voor studenten wordt dit model in de gids *FRE Wegwijzer* op een inzichtelijke wijze beschreven.

De opleiding is kennisintensief. In de kennisgestuurde leerlijn wordt kennis door docenten aangeboden in cursussen en colleges. Er zijn drie inhoudelijke leerlijnen te weten: Belastingrecht, Bedrijfseconomie, Bedrijfsadministratie en Communicatie. De laatste twee leerlijnen worden contextrijk ingevuld (dus met fiscale praktijkvoorbeelden). Een vierde leerlijn (Onderzoeksleerlijn) bereidt studenten voor op het afstuderen.

In de praktijkgestuurde leerlijn wordt per opleidingsjaar een steeds groter beroep gedaan op de zelfredzaamheid van de student. Tijdens de praktijkopdrachten vindt integratie plaats tussen kennis, vaardigheden en attitude. Het panel stelt vast dat theorie en praktijk in combinatie worden aangeboden, onder andere in projecten die samen met het beroepenveld zijn ontwikkeld (co-creatie).

Studenten kunnen mede invulling geven aan hun studieprogramma in de studentgestuurde leerlijn. Zo kiezen studenten keuzevakken en minoren.

Er is een ruim aanbod van keuzevakken en minoren die, aldus het panel, relevante verdiepende en verbredende stof in het FRE-domein behandelen, waaronder internationale aspecten. Keuzevakken en minoren zijn beschreven in het *Rotterdams Opleidingsprofiel*. Naast het reguliere keuzeonderwijs biedt het instituut IFM ook ondersteunend onderwijs aan, zoals Nederlands, Engels en rekenen. Als uit een diagnostische toets in het begin van de studie blijkt dat studenten de basisvakken niet voldoende beheersen, volgen studenten verplichte bijspijker cursussen in een of meer van deze vakken.

De binding met de student wordt tevens vergroot door studenten en docenten fysiek in het gebouw bij elkaar te plaatsen. Leslokalen en werkruimtes zijn in de nabijheid van de werkplekken van docenten. Hierdoor wordt de onderlinge communicatie bevorderd.

Uit gesprekken met studenten blijkt dat deze de afwisseling praktijk-theorie zeer waarderen. Dit zet aan tot studie, aldus de studenten. Met name het stageproject HUBA (Hulp bij Aangifte) noemen de studenten als een zeer leerzaam project. Ook de Tax Week scoort bij studenten hoog. De tevredenheid van studenten op dit punt komt ook naar voren in de NSE 2012.

- Begeleiding van studenten

Begeleiding van studenten vindt op verschillende manieren plaats: studieloopbaancoaching (SLC), vakinhoudelijk begeleiding door docenten en/of inhoudelijke begeleiding door een peercoach. Ten slotte kunnen studenten op het gebied van studievaardigheden ondersteuning krijgen door deel te nemen aan het instituutsbrede project 'slim leren'. In het propedeusejaar zet de opleiding coaches in die daarvoor volledig zijn vrijgemaakt. Selectie en oriëntatie zijn de belangrijkste aandachtsvelden bij SLC. Elke student ontvangt voor 1 februari zowel mondeling als schriftelijk een studieadvies. In de propedeuse wordt aan het eind van elk blok een activiteitendag georganiseerd. In de hoofdfase verschuift de focus van selectie naar reflectie op de toekomstige beroepsuitoefening en voorbereiding op keuzes die in de loop van de studie moeten worden gemaakt (stageplek, minor en de afstudeeropdracht). De begeleiding bij de stage en het afstuderen is beschreven in de stagehandleiding (*Stagegids voor studenten en docenten Instituut voor Financieel Management, IFM Campus* en *Stagegids (opleidingsdeel FRE) voor studenten en docenten, IFM Campus*) en de afstudeerhandleiding (*Afstudeerhandleiding voor Studenten en Docenten*) en het '*Addendum Afstudeertraject Opleiding FRE*'. Daarin zijn de diverse rollen en verantwoordelijkheden gedurende het stageproces en afstudeertraject beschreven. De stagebegeleider bezoekt de student en diens begeleider tijdens de stage in ieder geval twee keer voor een formatieve respectievelijk summatieve beoordeling.

Bij aanvang van het vierde jaar begeleidt de afstudeercoördinator de student bij het opstellen van een onderzoekswaardig afstudeeropdrachtvoorstel.

In de diverse gesprekken met studenten (afstuderen en hoofdfase) laten studenten zich positief uit over de begeleiding (SLC, stage en afstuderen). Met name het schrijven en verdedigen van een afstudeeropdrachtvoorstel zien de studenten als een goede voorbereiding op het uitvoeren van de afstudeeropdracht.

Voor vragen die niet direct met de vakinhoud te maken hebben kan de student terecht bij het decanaat van Hogeschool Rotterdam. De decanen behartigen de belangen van studenten. Voorts is er beleid voor studenten met een functiebeperking.

De opleiding FRE kent in de propedeuse een hoge uitval. Dit heeft zijn weerslag op het vijfjaarsrendement van de opleiding. De opleiding verklaart dit vanuit de hoge diversiteit van de instromende studenten uit de regio Rotterdam en een groot aandeel van niet-intrinsiek gemotiveerde instromers. De opleiding reageert hierop door veel aandacht te besteden aan de oriëntatie en motivatie in het eerste jaar en het versterken van de binding van de student met de opleiding en met het beroep (nabijheid werkplekken studenten en docenten, versterken van de relatie praktijkvraagstukken en theorie, het uitgeven van de FRE-wegwijzer en het organiseren van Startblokken). De opleiding meet in het begin van de studie de basisvaardigheden die nodig zijn voor FRE (rekenen en taal). Elke eerstejaarsstudent wordt in het docententeam besproken. Daarbij betreft de opleiding ook de aanwezigheid van de student bij de SLC-onderdelen in het eerste jaar. De opleiding geeft snel na binnenkomst van de student een advies en tevens aan het einde van het eerste semester. Ook biedt de opleiding de mogelijkheid aan aspirant-studenten om proef te studeren waardoor potentiële studenten een beter beeld krijgen van de opleiding. Studenten gaven aan dit een goede methodiek te vinden. Het panel stelt vast dat de opleiding passende maatregelen heeft genomen om het studiesucces te verhogen.

- Verschillende leerroutes

De opleiding FRE kent alleen de voltijdvariant.

Kwaliteit van het personeel

Het panel heeft op basis van de cv's van het personeel en de gesprekken met docenten, studenten en het management een positief beeld van de kwaliteit van het personeel. Vijfenzeventig procent van de docenten heeft een mastergraad en vijftwintig procent een bachelorgraad. Het merendeel van het docententeam is werkzaam of werkzaam geweest in de (fiscale) beroepspraktijk. De docenten hebben allemaal een fiscaal-juridische achtergrond. Alle vakken worden door docenten gegeven die daarin FRE-specifieke zaken kunnen verwerken. Het panel beoordeelt dit zeer positief.

Twee maal per jaar overlegt een leidinggevende met de onderwijsgevende. Besproken worden didactische en vakinhoudelijke kwaliteiten van de docent. Input voor dit gesprek zijn onder andere evaluaties van studenten en cursusrendementen. Medewerkers houden een persoonlijk ontwikkelingsplan (POP) bij.

De opleiding heeft de afgelopen jaren geïnvesteerd in deskundigheidsbevordering op het gebied van toetsen en beoordelen.

Toetsing is speerpunt van de scholingsactiviteiten voor docenten bij heel IFM. Zo heeft de toetscommissie haar bevindingen over kwaliteit van toetsen teruggekoppeld aan docenten en zijn toetsen besproken. Ook komen de afstudeerexaminateurs elk kwartaal bijeen in zogenoemde kalibratiesessies. Insteek van deze sessies is het stroomlijnen en afstemmen van beoordelingen binnen de afstudeertrajecten. De docenten zijn didactisch geschoold en de examinateurs en begeleiders van het afstuderen zijn geschoold in onderzoeksvaardigheden (cursus verzorgd door de Radboud Universiteit). Vakinhoudelijke kennis houden de docenten bij via het zelfstandig bijhouden van vakliteratuur en bijwonen van workshops en/of volgen van opleidingen.

In studenttevredenheidsonderzoeken worden docenten goed beoordeeld. Aanwezige praktijkkennis en -ervaring, didactische en onderzoeksvaardigheden maar ook beschikbaarheid en de bereikbaarheid van docenten worden erg positief beoordeeld. Als uit evaluaties blijkt dat studenten ontevreden zijn over de aangeboden onderwijseenheden, bespreekt het management dit met de desbetreffende docent en worden afspraken gemaakt, die worden vastgelegd in het Persoonlijk Ontwikkelplan van de docent. In een paar gevallen heeft het geleid tot niet verlengen van een tijdelijke aanstelling.

Kwaliteit van de opleidingsspecifieke voorzieningen

De opleiding heeft de beschikking over theorielokalen (van verschillende grootte) en projectlokalen (voor projectbegeleiding), overlegruimtes en verschillende studieruimtes met computers en een studielandschap. Voor studenten zijn er verschillende lokalen met vergadertafels en computers ten behoeve van groepswork. Er zijn in het gebouw werkplekken voor studenten ingericht, vaak voorzien van pc's, onder meer in de mediatheek. Eén mediathecaris is contactpersoon voor de opleiding, met wie overleg wordt gevoerd over de aanschaf van boeken, (online) tijdschriften en toegang tot databanken. Alle boeken van de literatuurlijst staan in de mediatheek en kunnen aangeschaft worden via *studiebijdehand.nl*. Beschikbare databanken zijn onder meer: NDFR (Nederlandse Documentatie Fiscaal Recht) en Legal Intelligence. Studenten en medewerkers kunnen ook gebruik maken van de bibliotheek van de Erasmus Universiteit.

Het gebouw is voorzien van een draadloos netwerk. Op het intranet HINT vinden studenten alle praktische informatie en in de elektronische leeromgeving N@tschool! vinden zij alle onderwijsinhoudelijke zaken, zoals het lesmateriaal en opdrachten. In het studentvolgsysteem Osiris is een overzicht te vinden van de studieresultaten. Via N@tschool! kunnen studenten communiceren met docenten en met medestudenten. Uit diverse metingen zoals de NSE 2012 en blokevaluaties blijkt dat studenten de beschikbare voorzieningen adequaat vinden. Over het aantal beschikbare werkplekken zijn studenten minder positief. Studenten met wie het panel sprak relativeren dit. Na enig zoeken is er altijd wel een ruimte of werkplek te vinden in het gebouw.

Docenten zijn tevreden over de middelen die door de opleiding ter beschikking worden gesteld.

Tot slot is het voor de opleiding belangrijk om de binding te bevorderen tussen docent en opleiding (zie het kopje Didactisch concept, Standaard 2).

Bij de indeling van de verschillende studie- en werkruimtes wordt gestreefd naar kleinschaligheid. Dit betekent dat de opleiding de werkruimtes voor docenten en studenten zoveel mogelijk dicht bij elkaar wil hebben. De opleiding wil een herkenbare eenheid zijn binnen het instituut IFM.

Hoe wordt de kwaliteit van de onderwijsleeromgeving gewaarborgd

De opleiding bewaakt de samenhang van de onderwijsleeromgeving door studenten, docenten en werkveld regelmatig hun oordeel te laten geven over de leeromgeving. Dit gebeurt via schriftelijke evaluaties en in gesprekken. De opleiding verwerkt evaluatie-uitkomsten in rapportages en bespreekt deze met docenten en studenten onder andere in de Opleidingscommissie. De uitkomsten van evaluaties en verbeteracties worden naar studenten gecommuniceerd aan het begin van elk blok (startbijeenkomst). Terugkoppeling naar docenten vindt plaats tijdens de gesprekscyclus en plenair tijdens de maandelijksse opleidingsvergaderingen.

De vertegenwoordigers van de Beroepenveldcommissie met wie het panel sprak zijn positief over hun inbreng in het curriculum. De opleiding neemt de opmerkingen van de BVC serieus. Voorbeelden zijn aandacht voor Engelse taal, formeel recht en horizontaal toezicht. De BVC vindt de combinatie van juridische en boekhoudkundige kennis (cijfermatig inzicht) een belangrijk positief aspect van de Rotterdamse FRE-opleiding.

De opleiding maakt gebruik van diverse commissies die elk een taak hebben bij de inrichting en de bewaking van de kwaliteit van de inhoud van het curriculum: curriculumcommissie, opleidingscommissie, afstudeercommissie, examencommissie en toetscommissie. De commissies zijn goed van elkaars werkzaamheden op de hoogte, zo bleek in het gesprek met leden van deze commissies. Er is een goede uitwisseling van informatie tussen de commissies. De curriculumcommissie stelt uiteindelijk vast welke zaken in het curriculum veranderd of aangepast moet worden en levert uiteindelijk het curriculumontwerp op. Dit wordt gebruikt door cursusbeheerders en overige commissies. Het curriculumontwerp stuurt de werkzaamheden van de docenten en van de ondersteunende afdelingen.

De curriculumcommissie is samengesteld uit de eindverantwoordelijken van de drie inhoudelijke leerlijnen: de leerlijn Belastingrecht, de leerlijn Bedrijfseconomie en de leerlijn Communicatie. Per studiejaar wordt het curriculum getoetst aan actuele ontwikkelingen binnen het beroepenveld en in het hbo. Daarbij gaat de curriculumcommissie na welke veranderingen en ontwikkeling zich voordoen in het 'business life cycle'-model dat gebruikt is als kader voor het curriculumontwerp (zie kopje Inhoud van het programma, standaard 2)

Studenten met wie het panel sprak, zijn tevreden over de wijze waarop de opleiding omgaat met aanbevelingen en opmerkingen van studenten. Zij voelen zich gehoord en zijn tevreden over de mate waarin zij betrokken zijn bij de kwaliteitsbewaking van de opleiding (NSE 2012).

Overwegingen en conclusie

Het panel stelt vast dat de onderwijsleeromgeving van de opleiding voldoende samenhang vertoont. De curriculumcommissie, examencommissie, toetscommissie, opleidingscommissie en beroepenveldcommissie werken effectief samen. Het resultaat is dat het curriculum zodanig is vormgegeven dat de inhoud en het niveau van het onderwijsprogramma zijn afgestemd op de eindkwalificaties. De opleiding biedt de studenten een programma aan dat hen in staat stelt de eindkwalificaties te realiseren.

Op onderdelen zoals de onderzoeksleerlijn, PGL, en de afstemming van de FRE BoKS op de BBA standaard, is de opleiding bezig het programma door te ontwikkelen en te verbeteren en de onderwijseenheden van de onderzoeksleerlijn verder op elkaar af te stemmen. De relatie met het bedrijfsleven wordt benut om het onderwijs zo goed mogelijk aan te laten sluiten op de praktijk (co-creatie met het beroepenveld).

De aansluiting van het programma op de instroom is een aandachtspunt (veel uitval in het eerste jaar). De opleiding probeert de uitval te verminderen door voorlichting en advisering (intakegesprekken) vóór inschrijving. In de propedeuse ligt de nadruk op oriëntatie, selectie en intensieve begeleiding via SLC. Maar deels is, aldus het panel, uitval in de propedeuse ook een zaak waar de opleiding moeilijk invloed op kan uitoefenen door onvoldoende inspanning van de aspirant studenten bij het maken van hun keuze voor de opleiding.

Het docententeam toont betrokkenheid en deskundigheid op het gebied van fiscaal juridische zaken. De kwaliteit van de opleidingsspecifieke voorzieningen is naar behoren. Het panel is positief over de wijze waarop de opleiding de kwaliteit van de opleiding bewaakt en de ontwikkelingen die de opleiding heeft ingezet.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**. De opleiding heeft zeker de potentie om zich door te ontwikkelen naar het oordeel goed.

Standaard 3 Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing en toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Bevindingen

Systeem van toetsing

Het toetsbeleid van de opleiding is vastgelegd in het document 'Toetsbeleid IFM 2011-2014' en in het 'Toetsplan opleiding FRE 2013'. Bij de uitvoering zijn betrokken: de examencommissie, de toetscommissie, de cursusbeheerders, het docententeam, het bedrijfsbureau, het management, de BVC, de curriculumcommissies en tot slot het kwaliteitszorgteam. De rollen, taken en verantwoordelijkheden van betrokkenen zijn beschreven in bovengenoemde beleidsdocumenten.

De examencommissie is verantwoordelijk voor het borgen van de kwaliteit van toetsing en het eindniveau van de afgestudeerden.

De examencommissie gaat na of het ontwerp van het onderwijsprogramma naar niveau en inhoud leidt tot het kunnen realiseren van de eindkwalificaties. Dit is een check op het werk van de curriculumcommissie. De toetscommissie voert in opdracht van de examencommissie de toetscontrole uit. De aangeboden toetsen worden gecontroleerd op betrouwbaarheid, validiteit en transparantie. Dit gebeurt aan de hand van een lijst met criteria, die speciaal voor dit doel is opgesteld. De toetscommissie kiest vooraf de te controleren toetsen.

De controle van toetsen vindt steekproefsgewijs plaats waarbij iedere cursus minimaal eens per drie jaar aan bod komt. Bij uitzonderlijke cursus- en toetsrendementen of bij commentaar van studenten

gaat de toetscommissie ook over op toetscontrole. Dit gebeurt op aanvraag van de examencommissie. De toetscommissie rapporteert haar bevindingen een keer per blok aan de examencommissie en aan de directie van het instituut. De afstudeercommissie bewaakt het niveau van het afstudeerproject.

Het panel heeft gesproken met alle betrokkenen in het toetsproces en stelt vast dat de diverse commissies goed met elkaar samenwerken en op de hoogte zijn van elkaars bevindingen en aanbevelingen. Het panel heeft kunnen vaststellen dat de bewaking van de kwaliteit van de toetsen systematisch plaatsvindt en beoordeelt dit positief.

Ontwerp en constructie van iedere toets geschiedt door de cursusbeheerder, die tevens toetsconstructeur is. Het ontwerp van het curriculum met het toetsplan en de cursusbeschrijving met leerdoelen vormen het uitgangspunt voor de toetsconstructie. Elke concepttoets wordt gecontroleerd door een collega (vier ogen-principe). Voor elke toets is er een antwoordmodel en voor opdrachten is er een beoordelingsformulier. Het panel heeft gemaakte toetsen en (stage)opdrachten ingezien en stelt vast dat de vragen relevant en van voldoende niveau zijn en dat de cesuur helder is. De studenten geven aan dat ze feedback krijgen op de toetsen tijdens de inzegementen.

De leden van de BVC krijgen jaarlijks een aantal toetsen uit het onderwijsprogramma voorgelegd om deze vervolgens van feedback te voorzien.

Het panel stelt vast dat de opleiding sinds de voorgaande visitatie veel werk heeft gemaakt van het verbeteren van de toetspraktijk: beleid, toezicht op uitvoering, toetsdeskundigheid van docenten, samenstelling van examen- en toetscommissie. Het gehele toetsproces - van curriculumontwerp in het begin, naar het afnemen van toetsen en borgen van eindkwalificaties - is in de afgelopen jaren kritisch onder de loep genomen (project 'Toetsproces'). In de kritische reflectie geeft de opleiding aan welke aspecten nog versterkt kunnen worden, zoals samenwerking in het kader van de toetsconstructie en feedback in de kennisgestuurde leerlijn. De opleiding ontwerpt ter afronding van iedere fase en ter toelating tot de volgende fase assessments. Deze assessments zullen per studiejaar 2013-2014 gefaseerd ingevoerd worden.

Het panel stelt vast dat de toetssystematiek goed is vormgegeven en dat de examencommissie / toetscommissie en overige commissies die betrokken zijn bij de inrichting van het curriculum en toetsen en beoordelen goed functioneren. Onderdelen van het toetshuis zijn nog in ontwikkeling, zoals assessments die de overgang van de ene fase naar de andere fase in de opleiding markeren (stagebekwaam, afstudeerbekwaam en startbekwaam). Deze assessments zullen per studiejaar 2013-2014 gefaseerd ingevoerd worden.

Studenten met wie het panel sprak melden dat zij goed weten wat er van hen verwacht wordt. In modulebeschrijvingen is voldoende vermeld wat er verwacht wordt. Toetsen zijn een goede weergave van de onderwijseenheden en van voldoende niveau. En meeliften in projecten is, aldus de studenten, zeer moeilijk. Uitkomsten van blokevaluaties en de NSE metingen laten een vergelijkbaar beeld zien.

Toetsing afstudeertraject

De herziening van het toetsproces heeft tevens geleid tot herziening en uitbouw van het afstudeertraject. In 2012 is de opleiding gefaseerd overgegaan op een nieuwe set indicatoren voor de eindkwalificaties. Het afstudeertraject is voor de opleiding de proeve van bekwaamheid waarin studenten op eindniveau aantonen op integratieve wijze te beschikken over (het geheel aan) kennis, vaardigheden en attitude. Tot medio 2012 werd studenten de keuze gegeven - om naast een drietal hbo-generieke competenties - vier opleidingscompetenties op eindniveau aan te tonen. Dit strookt niet met de vernieuwde visie over afstuderen. In het afstudeertraject dienen studenten nu op integratieve wijze alle opleidingscompetenties op eindniveau aan te tonen.

Realisatie van de beoogde eindkwalificaties

In de eindfase van het onderwijsprogramma toetst de opleiding de eindkwalificaties. In de competentiedekkingsmatrix is beschreven waar en hoe in de opleiding eindkwalificaties en competenties op het hoogste niveau toetst. Alle toetsen tezamen waarin het hoogste niveau wordt getoetst, duiden het eindniveau van de opleiding. Het afstudeertraject is de proeve van bekwaamheid en toetst op integratieve wijze het samenstel van beroeps- en opleidingscompetenties op het hoogste niveau. De studenten voeren daartoe in opdracht van een externe partij onderzoek uit naar een praktijkgericht fiscaaljuridisch probleem. Daarnaast verrichten zij stagewerkzaamheden, zodat zij na afronding van de opleiding direct als startbekwame hbo-fiscalisten het Rotterdamse beroepenveld kunnen bedienen. De examencommissie stelt het eindniveau vast. De commissie controleert of de kandidaat alle EC's heeft behaald. De toetsen die horen bij de meting van het eindniveau, waaronder het afstudeerwerk, worden door de examencommissie ook inhoudelijk gecontroleerd.

De examencommissie wijst jaarlijks afstudeerexaminatoren aan. De commissie hanteert voor de selectie van examinatoren een aantal didactische en opleidingsinhoudelijke criteria die ook gelden voor de externe leden van de afstudeercommissie FRE. De examencommissie mandateert de borging van het eindniveau en van de kwaliteit van het afstudeertraject aan de afstudeercommissie FRE (*Addendum Afstudeertraject Opleiding Fiscaal Recht & Economie, IFM Campus*).

De afstudeercommissie FRE bepaalt of de afstudeeropdracht en de stagebiedende organisatie voldoen aan de kwaliteitseisen van de opleiding. De afstudeerbeoordeling is beschreven in de *Afstudeerhandleiding voor studenten en docenten IFM* en het *Addendum Afstudeergids FRE*.

Het afstudeertraject omvat de oriënterende fase en het afstudeerproject. In de eerste fase dient de student een adequaat onderzoeksonderwerp te presenteren die inzicht geeft in hoe hij de onderzoeksvragen gaat beantwoorden. De afstudeercommissie FRE biedt begeleiding bij het opstellen van het afstudeeropdrachtvoorstel. Het afstudeerproject bestaat uit een afstudeerstage en een afstudeeropdracht. Een externe examiner maakt deel uit van de afstudeercommissie FRE.

Het afstudeerproject wordt begeleid door een eerste examiner en een bedrijfsbegeleider. De eerste examiner, afstudeercommissie FRE en de bedrijfsbegeleider beoordelen onafhankelijk van elkaar het plan van aanpak, alsmede het uiteindelijke afstudeerrapport en het beroepsproduct.

De eerste examiner legt het oordeel over het afstudeertraject vast. Hij laat zich adviseren door de afstudeercommissie FRE en de bedrijfsbegeleider.

Vanaf 2013 zal de afstudeercommissie FRE het afstudeertraject beoordelen en vervullen de afstudeerbegeleider en de bedrijfsbegeleider een adviserende rol. De afstudeercommissie FRE heeft een rubricsoverzicht opgesteld met prestatie-indicatoren en niveauiduidingen 'onvoldoende', 'voldoende', 'goed' en 'uitstekend'. In een begeleidende instructie is beschreven hoe het eindoordeel tot stand komt.

De opleiding screent op verzoek van de directie periodiek of reeds beoordeelde afstudeertrajecten op niveau zijn. Deze controles vinden plaats door afstudeerexaminateuren van de opleiding maar ook door lectoren van de hogeschool. De controle vindt plaats in de vorm van een steekproef. Naast deze screening vindt steekproefsgewijs uitwisseling van afstudeerwerken plaats met andere hogescholen.

Uit tevredenheidsonderzoeken (Nationale Studenten Enquête 2011 en 2012) blijkt dat studenten de aspecten algemene vaardigheden en voorbereiding beroepsvaardigheden met een goede waardering beoordelen.

Het werkveld waardeert de studenten van de opleiding (*Analyse werkveldonderzoek 2012-2013*). In het bijzonder de werkzaamheden met betrekking tot de aangifte worden zeer goed beoordeeld. Controlewerkzaamheden, onderzoeksvaardigheden, het cijfermatig inzicht bij een nieuwe jaarrekening en het kritisch denken in het algemeen is voor verbetering vatbaar, aldus het werkveld.

Oordeel panel over het eindniveau

Het panel heeft 15 afstudeerdossiers beoordeeld van studenten die in 2011, 2012 en 2013 zijn afgestudeerd. De afstudeerprocedure is in die periode veranderd. Het panel heeft eindwerkstukken gezien van studenten die zijn afgestudeerd volgens de procedure van de 'oude stijl' en van studenten die zijn afgestudeerd volgens de 'nieuwe stijl'. Binnen de laatste zijn er weer verschillen tussen lichtingen (eerste, tweede en derde). Tijdens de transitie van 'oude stijl' naar 'nieuwe stijl' heeft de opleiding het afstuderen op basis van opgedane ervaringen bijgesteld. De studenten 'nieuwe stijl' zijn dus afgestudeerd in een periode waarin de afstudeerprocedure en beoordelingscriteria zijn aangescherpt.

Het panel stelt vast dat drie van de vijftien eindwerkstukken naar het oordeel van het panel niet voldoen aan de basiskwaliteit van een bachelor. Het panel heeft gekeken naar onderzoeksdoel en kwaliteit van de onderzoeksvraag, de toegepaste methode, de methodische uitvoering van het werk en het resultaat (onderbouwd antwoord op de onderzoeksvraag). De drie werkstukken vertonen een of meer van de volgende zwakke elementen: te laag niveau (onderwerp wordt op basaal niveau behandeld), te beschrijvend van aard zonder fiscaalinhoudelijke diepgang, geen relevante praktijkgerichte onderzoeksvraag, te weinig relevante bronnen.

Het panel zou op basis van de gegevens waar het panel over beschikte tot een onvoldoende zijn gekomen. Het panel heeft deze drie cases met de opleiding besproken en nadien zijn oordeel over deze drie werkstukken niet bijgesteld.

De overige twaalf eindwerken zijn naar het oordeel van het panel op een adequate wijze beoordeeld. Het panel kwam tot vergelijkbare oordelen als de opleiding.

Overwegingen en conclusie

Het panel stelt vast dat de opleiding de afgelopen drie jaar een goed doordacht toetsbouwwerk heeft ontwikkeld. Het toetsbeleid moet in de praktijk nog zijn uiteindelijke betekenis krijgen (interpretatie van criteria, weging van criteria, discussie over cesuur). Het panel stelt vast dat de opleiding in de afgelopen jaren beoordelingsformats heeft ontwikkeld, doorontwikkeld, bijgesteld en verfijnd. Dat geldt ook voor de beoordeling van de eindwerkstukken. Het panel heeft afstudeerdossiers gezien die beoordeeld zijn aan de hand van beoordelingscriteria uit 2011 (oude stijl) en beoordelingscriteria uit 2012 en 2013 (aangescherpte afstudeerprocedure nieuwe stijl). Om een compleet beeld te krijgen van de beoordelingspraktijk en de ontwikkelingen daarin, heeft het panel besloten zijn oordeel over het eindniveau van de opleiding FRE mede te baseren op afstudeerdossiers van 2013 (nieuwe stijl derde lichting). Daartoe heeft het panel additioneel tien afstudeerwerkstukken bestudeerd van de groep studenten die is afgestudeerd in juli en augustus 2013.

De eindwerkstukken van deze studenten heeft het panel allemaal positief beoordeeld. In deze afstudeeropdrachten is goed zichtbaar dat de onderzoeksvaardigheden naar een hoger niveau zijn getild. In de nieuwe stijl is de structuur van het eindwerkstuk significant beter dan in de oude stijl. Het hele proces van afstuderen wordt beter gevolgd. Door het aangepaste voortraject (plan van aanpak) kan sneller bijgestuurd worden als dat nodig is.

Taalvaardigheid is op niveau (weinig afstudeeropdrachten met spel- en grammaticafouten). Het panel stelt vast dat de opleiding het beoordelingstraject heeft verbeterd en dat het eindniveau (bachelorniveau) in voldoende mate wordt aangetoond.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

3 Eindoordeel over de opleiding

Oordelen op de standaarden

Het visitatiepanel komt tot de volgende oordelen op de standaarden:

Standaard	Oordeel
1 Beoogde eindkwalificaties	Goed
2 Onderwijsleeromgeving	Voldoende
3 Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties	Voldoende

Overwegingen en conclusie

Weging van de oordelen op de drie standaarden op basis van de motivering bij de standaarden en volgens de beslisregels van NVAO:

- Het eindoordeel over een opleiding is in elk geval 'onvoldoende' indien standaard 1 of 3 als 'onvoldoende' beoordeeld wordt. Een 'onvoldoende' bij standaard 1 kan niet leiden tot het toekennen van een herstelperiode door de NVAO.
- Het eindoordeel over een opleiding kan alleen 'goed' zijn indien tenminste twee standaarden als goed worden beoordeeld, waaronder in elk geval in standaard 3.
- Het eindoordeel over een opleiding kan alleen 'excellent' zijn indien tenminste twee standaarden als excellent worden beoordeeld, waaronder in elk geval in standaard 3.

Het visitatiepanel beoordeelt de kwaliteit van de bestaande hbo-bacheloropleiding Fiscaal Recht & Economie van de Hogeschool Rotterdam als **voldoende**.

4 Aanbevelingen

Standaard 1

Geen specifieke aanbevelingen.

Standaard 2

Geen specifieke aanbevelingen.

Standaard 3

Het panel heeft geen specifieke aanbevelingen voor de toetsystematiek. Als de opleiding de verbeteracties die de opleiding al heeft geformuleerd, uitvoert zoals bedoeld, zullen de verbeteracties bijdragen aan het verder ontwikkelen en verbeteren van de toetspraktijk.

Het panel adviseert de opleiding bij het verder uitwerken en ontwikkelen van de fase-assessments en met name de beoordeling van de startbekwaamheid van de student de rol van de scriptie daarin duidelijk te definiëren.

Toelichting

De opleiding schrijft in de kritische reflectie

Het afstudeertraject is voor de opleiding de proeve van bekwaamheid waarin studenten op eindniveau aantonen op integratieve wijze te beschikken over (het geheel aan) kennis, vaardigheden en attitude.

De opleiding spreekt terecht van afstudeertraject en niet van de afstudeerscriptie. Het eindwerkstuk is aldus het panel een onderdeel van de bewijzen die de student overlegt om de competentieset van FRE aan te tonen. De scriptie (sec) is voor een deel van de competenties een direct bewijs en voor een ander deel een meer indirect bewijs. Voor de beoordeling van de professionele houding, omgang met ethische en maatschappelijke dilemma's tijdens de afstudeerstage, wijze waarop hij het onderzoek heeft aangepakt binnen het afstudeerbedrijf en omgang met collega's en klanten zijn andere bewijzen of observaties meer geschikt.

5 Bijlagen

Bijlage 1: Eindkwalificaties/afstudeercompetenties opleiding

Eindkwalificaties/ afstudeercompetenties van de opleiding Fiscaal Recht en Economie

Een gedegen theoretische basis

1. Werkzaamheden met betrekking tot aangifte

De HBO-fiscalist is in staat een aangiftebiljet met betrekking tot de relevante belastingmiddelen op een correcte wijze op te stellen en te beoordelen op kansen en risico's volgens de daarvoor geldende fiscale normen en spelregels.

2. Controlewerkzaamheden

De HBO-fiscalist is in staat om jaarstukken te controleren, te analyseren en te beoordelen vanuit de 'fiscale optiek' opdat hij zijn cliënt goed (fiscaal) kan begeleiden bij het inrichten van zijn administratie dan wel een effectieve fiscale controle kan uitvoeren.

De HBO-fiscalist is in staat om commerciële jaarstukken te vertalen naar fiscale jaarstukken en kan deze vertaling doorvoeren.

3. Informeren op fiscaal terrein

De HBO-fiscalist is in staat relevante actuele fiscale nieuwsbronnen cq databases en jurisprudentie te raadplegen, selecteren en onderzoeken om vervolgens de cliënt te kunnen informeren omtrent zijn fiscale positie.

4. Werkzaamheden met betrekking tot fiscaal-juridisch en financieel advies

De HBO-fiscalist is in staat een cliënt te adviseren danwel een voorbereiding van een advies op te stellen volgens de heersende regelgeving omtrent zijn huidige, respectievelijk gewenste fiscale/ financiële positie, opdat de cliënt dit begrijpt en in staat is op grond daarvan adequate beslissingen te nemen.

5. Vertegenwoordigen op fiscaal terrein

De HBO-fiscalist kan op basis van een eigen selectie van door cliënt of belastingdienst verzamelde gegevens bezwaarprocedures voeren voor de competente instantie opdat de belangen van Belastingdienst of cliënt daarmee worden gediend.

Onderzoekend vermogen

6. Onderzoeksvaardigheden

De hbo- fiscalist heeft het onderzoekend vermogen om langs de weg van reflectie en evidence based practice² tot innovatie van producten, diensten en processen in zowel de private als de publieke sector te komen.

Professionele houding

7. Persoonlijke ontwikkeling

De HBO-fiscalist is in staat zijn eigen functioneren te beoordelen teneinde voor zichzelf leer- en verbeterpunten aan te geven zodat hij zijn eigen beroepsmatig handelen, houding en motivatie verder kan ontwikkelen.

² **Evidence-based practice** (EBP) is het uitvoeren van een handeling door een beroepsbeoefenaar op zo'n wijze dat de uitvoering is gebaseerd op de best beschikbare informatie over doelmatigheid en doeltreffendheid.

Hij is verder in staat zijn eigen weg te ontwikkelen ten aanzien van zijn verdere persoonlijke ontplooiing/carrière binnen de kaders die hem in zijn werkomgeving worden geboden.

8. Sociaal-communicatieve bekwaamheid

De HBO-fiscalist is in staat verworven kennis en inzichten op anderen, zowel binnen als buiten zijn eigen organisatie/werkomgeving in het Nederlands en in het Engels over te dragen (in een gesprek, advies, memo, artikel, scriptie, mondelinge presentatie of ander medium) zodanig dat anderen daar hun voordeel mee kunnen doen. Daarnaast is de HBO-fiscalist bij uitstek een "teampayer": hij werkt nauw samen met accountants en juristen en specialisten van andere disciplines om de cliënten zo goed mogelijk van dienst te kunnen zijn. De grote stroom van informatie met name via nieuwe (sociale) media vragen om een selectief vermogen van informatie.

9. Leiderschap

De hbo- fiscalist ontwikkelt voortdurend zijn eigen professionaliteit (persoonlijk leiderschap) en draagt resultaatgericht bij aan de ontwikkeling van zijn of haar professie in de breedte.

(In de meest recente landelijke BOP van FRE is competentie 9 vervallen. De indicatoren zijn opgenomen in competentie zeven en acht.)

Verantwoord handelen

10. Ethisch normbesef

De beginnende HBO-fiscalist is in staat op basis van aan hem voorgelegde casuïstiek te onderkennen welke dilemma's kunnen ontstaan in beroeps- en individuele ethische vraagstukken zodanig dat hij zijn eigen positie daarin kan bepalen, zijn standpunt daarover kan formuleren en kan optreden als een betrouwbare beroepsbeoefenaar. Hij of zij weet dat ethisch handelen onderdeel van zijn professioneel vakmanschap is en moet zijn.

11. Besef van maatschappelijke verantwoordelijkheid

De HBO-fiscalist kan op basis van zijn inzicht in de maatschappelijke effecten van belastingheffing discussies/gesprekken voeren met collega's en cliënten om zodoende een visie te vormen over effectiviteit en efficiëntie van belastingheffing in nationaal en internationaal/Europees perspectief.

Bijlage 2: Overzicht opleidingsprogramma

Opleiding Fiscaal Recht en Economie voltijd regulier IFM12D-FREVTSR (jaar 1)												
ROM	Cursusnaam	Cursuscode	sp	Onderwijsperiode 1		Onderwijsperiode 2		Onderwijsperiode 3		Onderwijsperiode 4		Praktische oefening
				contacttijd x 50 min.	toets	contacttijd x 50 min.	toets	contacttijd x 50 min.	toets	contacttijd x 50 min.	toets	
KG	Inkomstenbelasting (niet winst)	FFEBLR0111	4	4	T							
KG	Bedrijfsadministratie kolommenbalans ¹	FREBAC0111	3	3	T							
KG	Bedrijfseconomie			3								
KG	Commerciële economie	FINCEM0111	2	2	T							
KG	Management			2								
PG	Project ondernemingsplan	FFEPRO0111	3	3	BP							
PG	Spelling- en rapporteren	FINNED0311	1	2	PR							
SG	Keuzemodules ²		2									
SG	Bijspijker 1: Rekenen ²		1									
SG	Bijspijker 2: Engels ²		1									
SG	Studieloopbaancoaching	FRESLC0101	1	1	O							
KG	Algemene economie	FINAEC0212	2			3	T					
KG	Juridisch lezen - IB winst	FFEBLR0214	2			2	O					
KG	Bedrijfsadministratie kolommenbalans ³	FREBAD0112	2			3	T					
KG	Bedrijfseconomie	FINBEC0112	2			2	T					
KG	Inleiding recht	FINREC0111	2			2	T					
PG	Project inkomstenbelasting (niet winst)	FFEPRO0112	3			3	BP					
PG	Adviseren	FINNED0114	1			2	PR					
SG	Keuzemodules ²		2									
SG	Bijspijker 1: Wiskunde ²		1									

Legenda

Keuzeonderwijs

Toetsvorm:

AS= Assessment

BP=Beroepsproduct

D= Digitale toets

MC= Multiple choice

M= Mondeling

O= Opdracht

P= Presentatie

PR=Practicum

S= Schriftelijk

S*= Herkansing schriftelijke toets

T= Tentamen (schriftelijk of digitaal)

TWG= Toets werkgroep

PF= Portfolio

PR=Practicum

ST= Samengestelde toets

GO= Groepsopdracht

V= Verslag

SG	Bijspijker 2: Nederlands ²		1								
SG	Studieloopbaancoaching ⁴	FRESLC0102			1	O					
KG	Bedrijfsadministratie permanence ⁵	FREBAD0113	1					2	T		
KG	Management accounting deel 1	FINBEC0213	2					2	T		
KG	Bestuurlijke informatievoorziening - handelsonderneming	FREBIV0213	2					2	T		
KG	Externe verslaggeving	FFEEEV0113	1					2	O		
KG	Ethiek	FFEETH0113	1					2	O		
KG	Loonbelasting	FREBLR0113	1					2	T		
PG	Loonbelasting	FFEPRO0113	3					3	O		
PG	Correspondentie ⁶	FFENED0113	1					2	PR		
SG	Keuzemodules ¹		2								
SG	Bijspijker: Nederlands ²		1								
SG	Studieloopbaancoaching ⁷	FRESLC0102	1					1	O		
KG	Management accounting deel 2	FINBEC0114	2							2	T
KG	Bedrijfsadministratie, ondernemingsvormen	FFEBAD0114	1							2	T
KG	Inkomstenbelasting winst 1	FFEBLI0114	2							2	T
KG	Duurzaamheid	FREDRZ0114	1							2	O
PG	Project belastingrecht, bedrijfsadministratie, Exact	FFEPRO0114	3							3	BP
PG	Adviseren ⁵	FFENED0114	1							2	PR
PG	Basic writing skills	FINENG0101	2							2	O
SG	Keuzemodules ²		2								
SG	Bijspijker: Nederlands ²		1								
SG	Studieloopbaancoaching	FRESLC0103	1							1	O
Totaal			60								

NB: er zijn meerdere toetsvormen mogelijk binnen één cursus.

Bij de kolom 'Praktische oefening':

PO= Cursus 'praktische oefening'
POA= cursus met verplichte aanwezigheid; alleen bij cursussen met praktische oefening.

¹ Er zal 1 gecombineerde tentamen worden gegeven voor zowel bedrijfsadministratie als bedrijfseconomie

² Er kunnen maximaal 6 keuzevak studiepunten behaald worden in de Propedeuse (bijspijkercursussen inbegrepen)

³ Activiteit Schoenendoosadministratie is gekoppeld aan FREBAD0112

⁴ 1 sp wordt toegekend in blok 1.3

⁵ Activiteit Exact Online sluit aan bij FREBAD0113

⁶ Nederlands sluit aan bij het project

⁷ 1 sp uit blok 1.2

Opleiding Fiscaal Recht en Economie voltijd regulier IFM12B-FREVTSR (jaar 2)

ROM	Cursusnaam	Cursuscode	s p	Onderwijsperio de 1		Onderwijsperio de 2		Onderwijsperio de 3		Onderwijsperio de 4		Praktische oefening
				contactti jd x 50 min.	toets	contactti jd x 50 min.	toets	contactti jd x 50 min.	toets	contactti jd x 50 min.	toets	
KG	Bedrijfsadministratie fabricageboekhouding	FFEBAD0321	1	2	T							
KG	Management accounting	FFEBEC0121	2	2	T							
KG	Algemene economie	FFEAEC0121	1	2	O							
KG	Vennootschapsbelasting I	FFEBLR0323	2	2	T							
KG	Inkomstenbelasting, winst II	FFEBLR0521	2	3	T							
PG	Project cost accounting	FFEPRO0121	3	3	BP							
PG	Adviesvaardigheden	FFEADV0221	1	2	O							
SG	Ondersteunend onderwijs/Keuzevakken ¹		2	2								
SG	Studieloopbaancoaching	FRESLC0104	1	1	O							
KG	Bedrijfseconomie	FFEBEC0222	2			2	T					

Legenda

Keuzeonderwijs

Toetsvorm:

AS= Assessment

BP=Beroepsproduct

D= Digitale toets

MC= Multiple choice

M= Mondeling

O= Opdracht

P= Presentatie

PR=Practicum

S= Schriftelijk

KG	Omzet-, Overdrachtsbelasting	FFEBLO032 2	3			3	T					
KG	AWR					3						
KG	Externe verslaggeving	FFEEEV032 3	2			2	T					
PG	Project omzetbelasting	FFEPRO03 22	3			3	BP					
PG	Vorbereiding stage Nederlands	FFECOM02 22	2			3	PR					
PG	Business Communication					2						
SG	Ondersteunend onderwijs/Keuzevakken ¹		2			2						
SG	Studieloopbaancoaching	FRESLC01 05	1			1	O					
KG	Inkomstenbelasting (niet winst)	FFEBLR042 4	2					3	O			
PG	HUBA-stage ²	FFESTG05 24	7					11	BP			
PG	Aangifteproject inkomstenbelasting (niet winst) ³	FFEPIB012 4	4					3	BP			
PG	Beroepspraktijkbegeleiding	FFEINT012 3	1					1	O			
SG	Ondersteunend onderwijs/Keuzevakken ¹							2				
SG	Studieloopbaancoaching ⁴	FRESLC01 06						1	O			
KG	Bestuurlijke informatievoorziening	FFEBIV012 1	2							2	O	
KG	Vennootschapsbelasting II	FFEBLR032 4	2							2	T	
KG	Bedrijfsadministratie	FFEGBE01 24	3							2	T	
KG	Externe verslaggeving									3		
KG	Bedrijfscommunicatie	FFEBCO01 23	1							2	O	
KG	Organisatiekunde	FFEORG01 22	1							2	O	
PG	Fiscal idiom in writing and speaking	FFEENG01 03	1							2	O	
PG	Project fiscale jaarverslaggeving	FFEPRO03 24	3							3	BP	
SG	Ondersteunend onderwijs/Keuzevakken ¹		2							2		

S*= Herkansing
schriftelijke toets
T= Tentamen (schriftelijk
of digitaal)

TWG= Toets werkgroep

PF= Portfolio

PR=Practicum

ST= Samengestelde toets

GO= Groepsopdracht

V= Verslag

NB: er zijn meerdere
toetsvormen mogelijk
binnen één cursus.

**Bij de kolom 'Praktische
oefening':**

PO= cursus 'praktische
oefeningen'

POA= verplichte aanwezigheid bij cursussen
met 'praktische oefeningen'

SG	Studieloopbaancoaching ⁵	FRESLC0106	1								1	O
Totaal			60									

¹ schrijf je tijdig in via Osiris, er kunnen max. 6 keuzevak studiepunten behaald worden in jaar 2

² Verslag

³ Module wordt getoetst d.m.v. een mondelinge

toets en opdrachten

⁴ 1 sp wordt toegekend in blok 2.4

⁵ 1 sp uit blok 2.3

Opleiding Fiscaal Recht en Economie voltijd regulier IFM11B-FREVTSR (jaar 3)

ROM	Cursusnaam	Cursuscode	sp	Onderwijsperiode 1		Onderwijsperiode 2		Onderwijsperiode 3		Onderwijsperiode 4		Praktische oefening
				contacttijd x 50 min.	toets	contacttijd x 50 min.	toets	contacttijd x 50 min.	toets	contacttijd x 50 min.	toets	
KG	Algemene economie	FFEAEC0231	1	2	T							
PG	Stage ¹	FFESTG0132	0		BP							
PG	Integratiecollege ²	FFEINT0132	0	1	O							
PG	Ethiek	FFEETH0131	1	2	O							
PG	Vorbereiding International Taxweek ³	FFETAX0332	0	1	O							
PG	Engels i.c.m. International Taxweek	FFEENG0104	1	2	O							
SG	Studieloopbaancoaching	FRESLC0108		1	O							
KG	Transferpricing	FFEBEC0232	2			2	O					
KG	Algemene Economie	FFEAEC0334	1			2	T					
PG	Stage	FFESTG0132	24				BP					

Legenda

Keuzeonderwijs

Toetsvorm:

AS= Assessment

BP=Beroepsproduct

D= Digitale toets

MC= Multiple choice

M= Mondeling

O= Opdracht

P= Presentatie

PR=Practicum

S= Schriftelijk

PG	Integratiecollege ⁴	FFEINT 0132	1			1	O					
PG	International Taxweek ⁵	FFETAX 0332	2			4	BP					POA
SG	Studieloopbaancoaching	FRESLC 0108	1			1	O					
KG	Vennootschapsbelasting III	FFEBLR 0332	2					3	T			
KG	Bedrijfsadministratie	FFEGB E0232	3					2	T			
KG	Externe verslaggeving							3				
KG	Ondernemingsrecht	FFERE C0131	1					2	O			
KG	Financiële planning	FFEFPL 0133	2					2	T			
KG	Personenrecht, familie- en erfrecht	FFERE C0134	1					2	T			
PG	Project consolidatie	FFEPR O0232	3					3	BP			
SG	Studieloopbaancoaching ⁶	FRESLC 0109						1	O			
SG	Stagereflectie											
KG	Internationaal belastingrecht	FFEBLR 0334	2							2	T	
KG	Inleiding Europees recht	FFERE C0332	1							2	T	
KG	Pensioen, sparen en beleggen	FFEPSB 0134	1							2	T	
KG	Erf- en schenkbelasting	FFESU C0133	1							2	O	
KG	Bedrijfseconomie financiering	FFEBEC 0134	1							2	T	
PG	Bedrijfscommunicatie	FFEBC O0134	2							2	O	
PG	Project financiële planning	FFEPFP 0134	3							3	BP	
PG	Project douane	FFEDO U0134	2							3	BP	
SG	Studieloopbaancoaching, stagereflectie en afstudeer voorbereiding	FRESLC 0109	1							1	O	
Tot aal			6									

S*= Herkansing schriftelijke toets

T= Tentamen (schriftelijk of digitaal)

TWG= Toets werkgroep

PF= Portfolio

PR=Practicum

ST= Samengestelde toets

GO= Groepsopdracht

V= Verslag

NB: er zijn meerdere toetsvormen mogelijk binnen één cursus.

Bij de kolom 'Praktische oefening':

PO= cursus 'praktische oefeningen'

POA= verplichte aanwezigheid bij cursussen met 'praktische oefeningen'

¹ 24 EC's worden toegekend in blok 3.2

² 1 EC wordt toegekend in blok 3.2

³ 2 EC's worden toegekend in blok 3.2

⁴ 1 EC uit blok 3.1

⁵ 2 EC's uit blok 3.1

⁶ 1 EC wordt toegekend in blok 3.4

Opleiding Fiscaal Recht en Economie voltijd regulier IFM10B-FFEVTSR (jaar 4)												
ROM	Cursusnaam	Cursuscode	sp	Onderwijsperiode 1		Onderwijsperiode 2		Onderwijsperiode 3		Onderwijsperiode 4		Praktische oefening
				contact tijd x 50 min.	toets	contact tijd x 50 min.	toets	contact tijd x 50 min.	toets	contact tijd x 50 min.	toets	
KG	Financiële planning	FFEPL0341	1	2	T							
PG	Project douane ¹	FFEDOU0341	1	2	BP							
SG	Module(s) uit minor		15	8								
SG	Studieloopbaancoaching ²	FRESLC0110		1	O							
KG	Personenrecht, familie- en erfrecht	FFEREC0242	1			2	T					
PG	Integratiecollege en actualiteiten	FFEINT0242	1			2	O					
SG	Module(s) uit minor		15			8						
SG	Studieloopbaancoaching ²	FRESLC0110				1	O					
SG	Nationale Taxweek	FFETAX0242	1			4						
KG	Pensioen, sparen en beleggen	FFEPSB0442	1					2	T			
KG	Erf- en schenkbelasting	FFEBLR0341	1					2	O			
KG	Bedrijfseconomie financiering	FFEBEC0141	1					2	T			
PG	Project financiële planning	FFEPFP0342	1					3	BP			

Legenda

Keuzeonderwijs

Toetsvorm:

AS= Assessment

BP=Beroepsproduct

MC= Multiple choice

M= Mondeling

O= Opdracht

P= Presentatie

PR=Practicum

S*= Herkansing schriftelijke toets

T= Tentamen (schriftelijk of digitaal)

TWG= Toets werkgroep

PF= Portfolio

PG	Onderzoeksvaardigheden ³	FFEAFS03 44						2	BP			
PG	Afstuderen											
SG	Studieloopbaancoaching ⁴	FRESLC01 10						1	O			
PG	Afstuderen	FFEAFS03 44	20								BP	
PG	Managementvaardigheden									2	O	
PG	Capita selecta									4	O	
SG	Studieloopbaancoaching	FRESLC01 10	1							1	O	
Totaal			60									

PR=Practicum

ST= Samengestelde toets

GO= Groepsopdracht

NB: er zijn meerdere toetsvormen mogelijk binnen één cursus.

Bij de kolom 'Praktische oefening':

POA= cursus met verplichte aanwezigheid; alleen bij cursussen met prak. Oefening

PO= Cursus 'praktische oefening'

¹ Deelname en verslag

² 1 EC wordt toegekend in blok 4.4

³ 20 EC's worden toegekend in blok 4.4, afstudeerscriptie wordt begeleid door doc. Ned.

⁴ 1 EC wordt toegekend in blok 4.4

Bijlage 3: Deskundigheden leden visitatiepanel en secretaris

Deskundigheden leden van het beoordelingspanel en secretaris
hbo-bacheloropleiding Fiscaal Recht en Economie, Hogeschool Rotterdam

Nadere informatie over de achtergronden van de leden van het beoordelingspanel en secretaris:

De heer drs. G.A. Bladder, voorzitter

De heer Bladder is ingezet vanwege zijn werkvelddeskundigheid op het gebied van Fiscale economie. Hij heeft meerdere jaren ervaring als belastingadviseur in verschillende omgevingen. De heer Bladder heeft de opleiding Fiscale economie op doctoraalniveau afgerond. Hij heeft kennis van de accreditatiesystematiek doordat hij heeft deelgenomen aan de visitatie van de hbo-bacheloropleiding Fiscale Economie en Accountancy. Voor deze visitatie is hij aanvullend individueel geïnstrueerd over het proces van visitatie en accreditatie in het hoger onderwijs en over de werkwijze van NQA.

Opleiding:

1998 – 2002	Fiscale Economie doctoraal, (kopopleiding), Katholieke Universiteit Brabant
1993 – 1998	HEAO, Fiscale Economie (5 jarige co-op opleiding), Hogeschool Enschede
1992 – 1993	NIMA B, Instituut voor Sociale Wetenschappen
1991 – 1992	NIMA A, Instituut voor Sociale Wetenschappen
1990 – 1992	Ondernemersdiploma, Centraal Onderwijsinstituut voor de Levensmiddelenbranche
1989 – 1990	Bestuurskunde, Universiteit Twente
1983 – 1989	VWO, College Noetsele, Nijverdal

Werkervaring:

2010 – heden	Baker Tilly Berk Accountants en belastingadviseurs, Almelo - (eindverantwoordelijk) belastingadviseur in de algemene praktijk
2005 – 2010	de Jong & Laan Accountants Belastingadviseurs, Borne - (eindverantwoordelijk) belastingadviseur in de algemene praktijk
2004	Raedthuys Holding B.V. te Enschede, financieel manager/fiscaal econoom
1996 – 2004	De Jong & Laan Belastingadviseurs, Rijssen/Enter/Nijverdal, belastingadviseur, met nadruk op financiële planning, vastgoed, reorganisaties, herstructureringen, fusies, overnames, samenwerkingsverbanden en bedrijfsopvolging
1995	Ten Kate & Huizinga Accountants en Belastingadviseurs, Enschede, medewerker belastingen.
1994 - 1999	freelance verbonden aan De Boer Supermarkten
1990 – 1993	De Boer Supermarkten, diverse staffuncties en lijnfuncties op het gebied van (tijdelijk) management en managementondersteuning

De heer mr. A.P. Sietzema

De heer Sietzema is ingezet vanwege zijn deskundigheid op het gebied van fiscaal recht en economie. De heer Sietzema is werkzaam aan de Hanzehogeschool Groningen als teamleider propedeuse HBO-Rechten. Van 2010 tot 2012 was hij teamleider Accountancy en van 2004 tot 2010 teamleider Fiscale Economie en Accountancy. De heer Sietzema is lid van het bestuur van Stichting Leergeld. Hij heeft visitatie-ervaring onder andere op Curaçao. Voor deze visitatie heeft de heer Sietzema onze handleiding voor panelleden ontvangen en in een voorbereidende vergadering is hij aanvullend geïnstrueerd over het proces van visitatie en accreditatie in het hoger onderwijs en over de werkwijze van NQA.

Opleiding:

1974 – 1976	Fiscaal Recht – Rijksuniversiteit Groningen
1969 – 1974	Nederlands Recht – Rijksuniversiteit Groningen
1965 – 1969	HBS
1964 – 1965	ULO

Werkervaring:

2003 – 2005	Lid - Landelijke werkgroep Domeincompetenties Bachelor of Economics
2002 – 2010	Voorzitter - Landelijk Overleg opleiding Fiscale Economie (LOFE)
1994 – 1998	Lid - Landelijke Redactiecommissie Belastingrecht, opleiding Accountancy
1984 – 1988	Studiebegeleider Rechtswetenschappen - Open Universiteit
1978 – heden	Hanzehogeschool Groningen
2012 – heden	Teamleider Propedeuse HBO-Rechten
2010 – 2012	Hoofd opleiding Accountancy
2004 – 2010	Hoofd opleiding Fiscale Economie en Accountancy
1991 – 2004	Opleidingscoördinator Opleiding Fiscale Economie
1978 – 2006	Docent Belastingrecht en Recht
1977 – 1981	Docent Praktische beroepsvorming - Statenschool (MEAO)

Overig:

2012 – heden	Bestuurslid - Stichting Leergeld
2005 – heden	Voorzitter Raad van Toezicht - Middelbare school
1994 – 2003	Lid Raad van Commissarissen - Middelgroot Bouwbedrijf
1990 – 2006	Lid Raad van Toezicht Rabobank (twee jaar voorzitter)
1984 – 1994	Lid Raad van Commissarissen/Bestuurslid - Thuiszorginstelling

De heer drs. P.B.J. Cornelissen

De heer Cornelissen is ingezet vanwege zijn onderwijsdeskundigheid op het gebied van accountancy en fiscaal recht en economie. Hij is teamleider van de opleiding Accountancy en lid van het managementteam Financieel Management bij Fontys Hogescholen. De heer Cornelissen heeft de opleiding Fiscaal Recht en Economie opgericht aan de Universiteit van de Nederlandse Antillen. De heer Cornelissen schrijft sinds 2003 het hoofdstuk Vennootschapsbelasting voor het boek Belastingrecht voor Bachelors en Masters. Voor deze visitatie heeft de heer Cornelissen onze handleiding voor panelleden ontvangen en in een voorbereidende vergadering is hij aanvullend geïnstrueerd over het proces van visitatie en accreditatie in het hoger onderwijs en over de werkwijze van NQA.

Opleiding:

2001 – 2005	Doctoraal Fiscale Economie - Universiteit van Tilburg
1994 – 1997	Fiscale Economie - Hogeschool Eindhoven
1991 – 1994	Propedeuse Economie - Katholieke Universiteit Tilburg
1985 – 1991	Atheneum - Gemeentelijke Scholengemeenschap Woensel

Werkervaring:

2012 – heden	Teamleider opleiding Accountancy en lid managementteam Financieel Management - Fontys Hogescholen Eindhoven
2011 – 2012	Manager bedrijfsvoering en teamleider teams Onderzoek en Kwaliteit & Regelgeving van Dienst Onderwijs & Onderzoek - Fontys Hogescholen Eindhoven
2010 – 2011	Lid Managementteam Financieel Management - Fontys Hogescholen Eindhoven
2009	Programmaontwikkelaar Fiscaal Recht & Economie - Universiteit Nederlandse Antillen namens Fontys Hogescholen
2005 – 2008	Teamleider Fiscaal Recht & Economie en lid managementteam Hogeschool Financieel Management - Fontys Hogescholen Eindhoven

- 2001 – 2004 Docent belastingrecht Fiscaal Recht & Economie - Fontys Hogescholen Eindhoven
- 1999 – 2001 Belastingadviseur - Loyens & Loeff belastingadviseurs, Eindhoven
- 1997 – 1999 Belastingcontroleur - Belastingdienst Ondernemingen Helmond

Overig:

- 2011 – heden Lid MR - Basisschool Rapenland en Gemeenschappelijke MR SKPO
- 2008 – heden Lid Alumnivereniging Financials (Accountancy, Bedrijfseconomie en Fiscaal Recht Economie)
- 2003 – heden Medeauteur boek Belastingrecht voor Bachelors en Masters (hoofdstuk vennootschapsbelasting), uitgeverij Convoy
- 2002 Medeauteur International Taxation, Uitgeverij Graniet BV

De heer G. Bron

De heer Bron is ingezet als studentlid. Hij volgt de opleiding Fiscaal Recht en Economie aan Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, waar hij secretaris is van de studievereniging en lid van Domijn opleidingscommissie. De heer Bron is representatief voor de primaire doelgroep van de opleiding en beschikt over studentgebonden deskundigheden met betrekking tot de studielast, de onderwijsaanpak, de voorzieningen en de kwaliteitszorg bij opleidingen in het domein. Voor deze visitatie is de heer Bron aanvullend individueel geïnstrueerd over het proces van visitatie en accreditatie in het hoger onderwijs en over de werkwijze van NQA.

Opleiding:

- 2010 – heden Fiscaal Recht en Economie - Hogeschool van Arnhem en Nijmegen
- 2009 – 2009 Cursus Bouwmanagement - Hogeschool van Utrecht
- 2003 – 2007 Bouwkunde - Hoornbeeck College Amersfoort

Werkervaring:

- 2012 – heden Junior fiscalist - Monteba Accountants en Adviseurs te Waardenburg
- 2007 – 2010 Bouwkundig tekenaar - Krijger en Wagter Architecten te Buren

De heer drs. ing. A.G.M. Horrevorts

De heer Horrevorts is ingezet als auditor NQA. Hij bezit auditorkwaliteiten vanwege jarenlange visitatie-ervaring in uiteenlopende beroepenvelden in het (hoger) onderwijs en hij is getraind als auditor hoger onderwijs door het volgen van cursussen bij INK en Lloyd's Register. In 2000 volgde hij de postgraduate course 'Institutional Management and Change in Higher Education' aan het Centre for Higher Education Policy Studies (CHEPS), Universiteit Twente en Open University, Engeland. De heer Horrevorts heeft in het najaar van 2010 deelgenomen aan de training van de NVAO en is gecertificeerd secretaris.

Opleiding en training:

- 2004 Training INK-auditor
- 2000 Certificaat Post graduate course 'Institutional Management and Change in Higher Education' van het Centre for Higher Education Policy Studies (CHEPS), Universiteit Twente en de Open University, Engeland.
- 1977 – 1983 Sociale Geografie, Vrije Universiteit te Amsterdam
- 1969 – 1973 Metaalkunde, HTS te Utrecht
- 1963 – 1968 HBS-B, Pius X College, Almelo

Werkervaring:

- 2004 – heden Senior auditor NQA.
- 2000 – 2003 HBO-raad, afdeling Kwaliteitszorg. Secretaris van diverse visitatiecommissies: CMV, SJD, Technische Natuurkunde, Voortgezette opleiding Theater, Tuinbouw en Akkerbouw en de visitatiecommissie Landelijke Publieke Omroep.

- 1993 – 2000 Programmamedewerker hoger (beroeps)onderwijs en ontwikkelingssamenwerking, Nuffic. Beheren van onderwijsprojecten aan universiteiten in de Filippijnen, India en Bangladesh.
- 1985 – 1992 Projectleider 'ontwikkelingseducatie' in een project van de stichting Tool, HBO-raad en Nuffic. Ontwikkelen van educatief materiaal in samenwerking met HTS-en. Thema: Techniek en samenleving / internationalisering / ontwikkelingssamenwerking.
- 1974 – 1977 Ontwikkelingswerker / leraar in het technisch beroepsonderwijs op de Filippijnen.

Bijlage 4: Bezoekprogramma

10 september 2013	Programmaonderdeel	Deelnemers
15.30 - 16.00 uur	Bevraging van de beroepenveldcommissie leden	Panel en BVC leden dhr. M.J.W. Molendijk (Belastingdienst) en dhr. J. Hollemans (KPMG Meijburg)
16.00 - 16.45 uur	Spreekuur / Rondleiding	Panel, Dhr. M. Roelof LL.B, FRE docenten en FRE studenten.

11 september 2013	Programmaonderdeel	Deelnemers
08.30 - 09.15 uur	<u>Blok Inhoud I:</u> afstuderen	Afstudeerexaminateuren: Dhr. W.F. Laman REP (begeleider van Nadia el Allaoui & Samantha Koevoets) Dhr. mr. W.A.P. Kailas (begeleider van Aziza Chourak en Ayzu Tökez) Mevr. mr. A.M. du Burck (begeleider Chantal Husson)
09.30 – 10.15 uur	<u>Blok Inhoud II:</u> afstudeerfase	Chantal Husson (voortraject afstuderen) Ikram el Oualid (voortraject afstuderen) Nadia el Allaoui ALUMNA (zie blok I) Samantha Koevoets ALUMNA (zie blok I) Aysu Tökez ALUMNA (zie blok I)
10:30 – 11:15 uur	<u>Blok Inhoud III:</u> propedeuse en hoofdfase	Jaar 2: Job van der Elst Jaar 2: Ilham Oulad Haddou Jaar 3: Nick Dovicianus Jaar 3: Jozef Dias Jaar 4: Danny Kaijen Jaar 4: Aschwin Fitz-Verploegh
11:30 – 12:15 uur	<u>Gesprek met docenten</u>	Dhr. mr. A. el-Yalte LL.M (BLR/OND) Dhr. W.F. Laman REP (BAD/BLR/Lid EX.CIE) Mevr. drs. M. Lagendijk-Zwartbol (COM) Mevr. drs. C. Penning-Hol (PGL/BLR) Dhr. J.C. Diepenhorst MSc (DRZ/ETH/OND) Mevr. N.L. Scherpenisse BSW (SLC)
12.15 – 13.15 uur	Lunchpauze + overleg / extra bestuderen materiaal	
13.15 – 14.00 uur	<u>1^e gesprek met opleidingsmanagement</u>	Dhr. M. Roelof LL.B (onderwijsmanager FRE) Mevr. drs. P. van Lange (directeur IFM)
14.15 – 15.00 uur	<u>Blok Borging</u>	Examencommissie: Mevr. drs. B.E. van Hillo-Visser (IFM) Toetscommissie: Dhr. drs. S. Cornet (IFM) Afstudeercommissie: Dhr. mr. A. el-Yalte (FRE) Afstudeercommissie extern lid: Mevr. A. Bierenbroodspot-Erwich FB (PwC) Opleidingcommissie: Mevr. mr. A.M. du Burck (FRE) Curriculumcommissie: Dhr. D. Bouman, Master of Learning and Innovation (FRE)
15.15 – 15.45 uur	<u>Eventuele extra gesprekken</u>	Gesprek met afstudeerbegeleiders
15.45 – 16.45 uur	<u>Beoordelingsoverleg Panel</u>	Panel
16.45 – 17.30 uur	<u>2^e gesprek opleidingsmanagement inclusief afronding</u>	Dhr. M. Roelof LL.B (onderwijsmanager FRE) Dhr. mr. A. el-Yalte (hoofddocent FRE) Mevr. drs. P. van Lange (directeur IFM)

Bijlage 5: Ter inzage gelegde documenten / bestudeerde documenten

<i>Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties</i>	<i>Te vinden in</i>
o De eindkwalificaties van de opleiding.	Opleidingsprofiel, toetsplan
o Het concreet gebruikte nationale kwalificatieraamwerk of domeinspecifieke referentiekader.	Opleidingsprofiel, toetsplan
o Een inzicht in de relatie van de eindkwalificaties met (bijvoorbeeld) de Dublin descriptor, voor zover het betreffende kwalificatieraamwerk hierin niet voorziet.	Opleidingsprofiel, toetsplan
<i>Standaard 2 Onderwijsleeromgeving</i>	
Documenten met betrekking tot het curriculum (bijvoorbeeld studiegids), waarin zijn opgenomen: - een beknopt curriculumoverzicht - beschrijvingen van onderwijseenheden - literatuurlijst (verplicht en aanbevolen)	Hogeschoolgids
Onderwijs- en Examenregeling	Hogeschoolgids
Een samenvattend overzicht van de docenten met informatie over (dus geen cv's):	Lijst van docenten opleiding FRE
<i>Standaard 3 Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties</i>	
o Documenten waaruit blijkt: - op welke wijze de kwaliteit van de toetsen en beoordeling worden geborgd - dat de toetsen en beoordeling valide en betrouwbaar zijn	Toetsplan (het toetsbeleid van IFM vindt u in de elektronische bijlagen)
o Stage- en afstudeerhandleidingen	Stagegids, afstudeerhandleiding
o Overzichtslijst met alle afstudeerwerken van de laatste twee jaren inclusief eventuele varianten	Lijst afgestudeerden sept 2011 – juni 2013
o Vier afstudeerproducten met gemotiveerde beoordelingen, evenwichtig gespreid in een range van net voldoende tot zeer goed	
<i>Overig</i>	
o Overzicht van de contacten met het werkveld (indien relevant)..	Lijst van vertegenwoordigers werkveld

Nr Voetnoot KR FRE

1

Tabellen 1 t/m 3 zijn afkomstig van *1CijferHO 2013*. 1CijferHO is een bestand dat door DUO is geleverd. Het bestand hanteert studiejaar in plaats van cohorten. Peildatum van 1CijferHO 2013 is 1 oktober 2012.

2

Gebaseerd op 32 lesweken (8 lesweken per onderwijsblok)

3

Gebaseerd op 42 lesweken zoals door NVAO wordt gesuggereerd

4

Een uiteenzetting van het beroepsprofiel en de dominante ontwikkelingen in het beroepenveld wordt gegeven in resp. §1.1 en 1.5 van het Rotterdams Opleidingsprofiel Fiscaal Recht en Economie. Roelof, M. en Yaltesel, A. (2011), *Rotterdams Opleidingsprofiel Fiscaal Recht en Economie, kwaliteit, succes en tevredenheid door duurzame binding*, blz. 10 e.v., Infoland

5

Het beroepenveld is evenwichtig vertegenwoordigd in de beroepenveldcommissie. Voor een toelichting op de rol van de beroepenveldcommissie op de monitoring van ontwikkelingen in het beroepenveld wordt verwezen naar § 1.5.3 van het Rotterdams Opleidingsprofiel Fiscaal Recht en Economie. Roelof, M. en Yaltesel, A. (2011), *Rotterdams Opleidingsprofiel Fiscaal Recht en Economie, kwaliteit, succes en tevredenheid door duurzame binding*, blz. 14, Infoland

6

Wittenhorst, M. et al (2012), *De HBO (bachelor)-fiscalist, Beroeps- en Opleidingsprofiel voor de HBO (bachelor)-opleiding Fiscaal Recht en Economie*, Infoland.

7

Roelof, M. en Yaltesel, A. (2011), *Rotterdams Opleidingsprofiel Fiscaal Recht en Economie, Kwaliteit, succes en tevredenheid door duurzame binding*, blz. 36, Infoland.

8

Een uiteenzetting van deze accenten wordt gegeven in §1.4 en §2.3 van het Rotterdams Opleidingsprofiel Fiscaal Recht en Economie. Roelof, M. en Yaltesel, A. (2011), *Rotterdams Opleidingsprofiel Fiscaal Recht en Economie, kwaliteit, succes en tevredenheid door duurzame binding*, blz. 6 e.v. resp. blz. 20 e.v., Infoland

9

Voor meer informatie over de jaarlijkse International Tax Week en de deelnemende hogescholen c.q. universiteiten wordt verwezen naar: <http://taxweek.dauphine.fr>.

10

Network of International Business Schools (NIBS), Global Business Education Network (Businet) en The Magellan Exchange

11	Oudheusden, van H. et al (2012), <i>School of Financial Management International Benchmark Report</i> , Infoland.
12	Sietzema, A. et al (2006), <i>De HBO (bachelor)-fiscalist, Beroeps- en Opleidingsprofiel voor de HBO (bachelor)-opleiding Fiscaal Recht en Economie</i> , Infoland.
13	Nationale Studenten Enquête 2011 en 2012, Infoland
14	HBO-Monitor 2012, Infoland
15	Het beroepenveld is evenwichtig vertegenwoordigd in de beroepenveldcommissie. Voor een toelichting op de rol van de beroepenveldcommissie op de monitoring van ontwikkelingen in het beroepenveld wordt verwezen naar § 1.5.3 van het Rotterdams Opleidingsprofiel Fiscaal Recht en Economie. Roelof, M. en Yalte el, A. (2011), <i>Rotterdams Opleidingsprofiel Fiscaal Recht en Economie, kwaliteit, succes en tevredenheid door duurzame binding</i> , blz. 14, Infoland
16	Bouman, D. et al (2011), <i>Toetsplan Opleiding FRE</i> , Infoland.
17	Voor een overzicht en samenhang van het onderwijsprogramma in de diverse inhoudelijke leerlijnen wordt verwezen naar de FRE Wegwijzer. Roelof, M. et al (2012), <i>FRE Wegwijzer Opleiding Fiscaal Recht en Economie 2012-2013</i> , Infoland
18	Roelof, M. en Yalte el, A. (2011), <i>Rotterdams Opleidingsprofiel Fiscaal Recht en Economie, Kwaliteit, succes en tevredenheid door duurzame binding</i> , blz. 36 t/m blz. 38, Infoland.
19	HBO-Monitor 2012, Infoland.
20	HBO-Monitor 2012, Infoland.
21	HBO-Monitor 2012, Infoland.
22	Roelof, M., <i>IFM-FRE analyse NSE 2012</i> (2012), Infoland.
23	HBO-Monitor 2012, Infoland.
24	Diepenhorst, J., <i>Analyse werkveldonderzoek 2012-2013</i> (2013), Infoland
25	De meest recente versie is van 23 juni 2008 en houdt logischerwijs nog geen rekening met deze gewijzigde omstandigheden.
26	In het bijzonder de notitie: <i>'HR-visie op eindniveau: Onderzoek op z'n Rotterdams'</i> (2013), Infoland
27	Schaaijk, van G., <i>Praktijkgericht juridisch onderzoek</i> (2011), Boom juridische uitgevers, 1 ^e druk.
28	HBO-Monitor 2012, Infoland
29	HBO-Monitor 2012, Infoland
30	DaaROM werken wij met het Rotterdams Onderwijs Model (2010), Infoland
31	Schipperus, O. (2011), <i>Onderwijsvisie (didactisch concept 2011-2014)</i> , Infoland

32	Roelof, M. en Yaltes, A. (2011), <i>Rotterdams Opleidingsprofiel Fiscaal Recht en Economie, kwaliteit, succes en tevredenheid door duurzame binding</i> , blz. 26 e.v., Infoland.
33	Roelof, M. en Yaltes, A. (2011), <i>Rotterdams Opleidingsprofiel Fiscaal Recht en Economie, kwaliteit, succes en tevredenheid door duurzame binding</i> , blz. 34 e.v., Infoland
34	HBO-Monitor (2012) en IFM NSE (2012), Infoland
35	Smit-Hoogendam, A. (2012), <i>Stagegids voor studenten en docenten Instituut voor Financieel Management</i> , IFM Campus. Penning-Hol, C. (2012), <i>Stagegids (opleidingsdeel FRE) voor studenten en docenten</i> , IFM Campus
36	Smit-Hoogendam, A. (2012), <i>Afstudeerhandleiding voor studenten en docenten Instituut voor Financieel Management (opleidingen FRE en FSM)</i> , IFM Campus. Roelof, M. et al (2011), <i>Addendum Afstudeertraject Opleiding Fiscaal Recht & Economie</i> , IFM Campus
37	HRS Handreiking studeren met een functiebeperking
38	HRS Beleidsnota studeren met een functiebeperking zonder belemmeringen
39	Als voorbeeld: IFM jaarverslag examencommissie 2011-2012
40	Programma 'Studiesucces voor iedereen', aangevuld met maatregelen in het kader van de vraagstukken rond 'langstudeerders', Kadern en randvoorwaarden 2011, definitieve versie 24 februari 2011
41	Onderwijsvisie IFM, 2011
42	Strategisch beleid IFM, 2012
43	HRS-BMI (2011), Managementcontract IFM 2011, Infoland. HRS-BMI (2012), Managementcontract IFM 2012, Infoland. HRS-BMI (2013), Managementcontract IFM 2013, Infoland
44	Roelof, M. (2012), Opleidingsjaarplan FRE 2012, Infoland. Roelof, M. (2013), Opleidingsjaarplan FRE 2013, Infoland
45	Handleiding gesprekscyclus, Hogeschool Rotterdam, 2013, Infoland
46	Per studiejaar 2011-2012 is in samenwerking met de Radboud Universiteit een cursus onderzoeksvaardigheden aangeboden aan afstudeerexaminateurs
47	Went, D & Windig, H., Integron (2013), Medewerkertevredenheidonderzoek HR Instituut voor Financieel Management 2013, Infoland. Integron (2010), Medewerkertevredenheidonderzoek HR Instituut voor Financieel Management 2010, Infoland.
48	Went, D & Windig, H., Integron (2013), Medewerkertevredenheidonderzoek HR Instituut voor Financieel Management 2013, blz. 18, Infoland.
49	HBO-Monitor 2012, Infoland

50	P&O (2011), Nieuw Functiehuis transparant en samenhang, HINT
51	Aanwezigheidsregistratiesysteem Presto
52	Rapport NSE 2012 - opleiding
53	Steenkamp, F. et al (2013), <i>De Keuzegids 2013 HBO voltijd</i> , blz. 97 e.v., Centrum Hoger Onderwijs Informatie, Leiden
54	Studenttevredenheidsonderzoek 2012
55	Blokscans 2011 en 2012
56	Went, D & Windig, H., Integron (2013), <i>Medewerkertevredenheidonderzoek HR Instituut voor Financieel Management 2013</i> , blz. 47, Infoland
57	Roelof, M. et al (2012), FRE Wegwijzer Opleiding Fiscaal Recht en Economie 2012-2013, Infoland.
58	Opdracht aan de curriculumcommissie'
59	Roelof, M., <i>IFM-FRE analyse NSE 2012</i> (2012), Infoland.
60	Roelof, M. et al (2012), FRE Wegwijzer Opleiding Fiscaal Recht en Economie 2012-2013, Infoland
61	Instituut voor Financieel Management (2012), Hogeschoolgids Instituut voor Financieel Management, HINT
62	Instituut voor Financieel Management (2011), Toetsbeleid IFM 2011-2014, Infoland. Dit beleid is afgeleid van het HR-toetsbeleid
63	Examencommissie handboek 2011, Het controleren van de gestelde eisen aan het eindexamen
64	Jaarverslag examencommissie 2010-2011, Vaststellen of student aan het eindniveau van de opleiding voldoet
65	Opdrachtformulering curriculumcommissies, 2011, 2012, 2013
66	Roelof, M. (2012), <i>IFM-FRE analyse NSE 2012</i> , Infoland.
67	HBO-Monitor 2012, Infoland
68	Jaarverslag examencommissie 2011-2012, Aanwijzen examinatoren
69	Bouman, D. et al (2011), <i>Toetsplan Opleiding FRE</i> , Infoland.
70	Jaarverslag examencommissie 2010-2011, Aanwijzen examinatoren
71	Voor een uiteenzetting van de procedure omtrent het afstudeertraject wordt verwezen naar: Roelof, M. et al (2011), Addendum Afstudeertraject Opleiding Fiscaal Recht & Economie, IFM Campus
72	Smit-Hoogendam, A. (2012), Afstudeerhandleiding voor studenten en docenten Instituut voor Financieel Management (opleidingen FRE en FSM), IFM Campus. Roelof, M. et al (2011), Addendum Afstudeertraject Opleiding Fiscaal Recht & Economie, IFM Campus

Bijlage 6: Overzicht bestudeerde afstudeerwerken

Conform de regels van de NVAO zijn alleen de studentnummers opgenomen.

Studentnummer
0808194
0805456
0795762
0828465
0792084
0790254
0793583
0812781
0817719
0760235
0799436
0798713
0798190
0803469
0808880
0773835
0817880
0822609
0822283
0787168
0826717
0823455
0817032
0821916
0819168

Bijlage 7: Verklaring van volledigheid en correctheid

Netherlands Quality Agency



Verklaring van volledigheid en correctheid van de informatie

Betreffende de visitatie van de opleiding:

Fiscaal Recht en Economie

Instelling: Hogeschool Rotterdam

Visitatiedatum: 10 en 11 september 2013

Ondergetekende: *M. Roelot*

vertegenwoordigend het management van de genoemde opleiding,

in de functie van: *Onderwijsmanager FR&E*

verklaart hierbij dat alle informatie ten behoeve van de visitatie van de genoemde opleiding in volledigheid en correctheid ter beschikking wordt gesteld, *waaronder informatie over alternatieve afstudeerroutes die momenteel en/of gedurende de afgelopen 6 jaar (hebben) bestaan*, zodat het visitatiepanel tot een op juiste feiten gebaseerde oordeelsvorming kan komen.

Handtekening:

A handwritten signature in blue ink, appearing to be 'M. Roelot', written over a horizontal line.

Datum: *26-8-2013*